

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

ЛЕЩЕНКО НЕЛЛЯ АРСЕНТІЇВНА

УДК 72.025.4/5:005

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕСТАВРАЦІЙНО-РЕКОНСТРУКТИВНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ ІСТОРИЧНИХ ЦЕНТРІВ МАЛИХ МІСТ**

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора архітектури

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор архітектури, професор
Товбич Валерій Васильович,
Київський національний університет будівництва і архітектури, завідувач кафедри інформаційних технологій в архітектурі

Офіційні опоненти: доктор архітектури, професор
Бевз Микола Валентинович,
Інститут архітектури та дизайну
Національного університету «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри архітектури та реставрації

доктор архітектури, професор
Буряк Олександр Петрович,
Харківський національний університет будівництва та архітектури, завідувач кафедри основ архітектури

доктор архітектури, доцент
Осиченко Галина Олексіївна,
Харківський національний університет міського господарства ім.О.М.Бекетова, завідувач кафедри архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища

Захист роботи відбудеться «17» грудня 2020 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.056.02 у Київському національному університеті будівництва і архітектури за адресою: 03037, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31, аудиторія 466.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного університету будівництва і архітектури, за адресою: 03037, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31

Автореферат розісланий «17» листопада 2020 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Ю. В. Третяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сьогодні в Україні створюються нові позитивні умови для збереження та розвитку історичних міст. Реформування самоврядування, створення об'єднаних територіальних громад, активне залучення місцевих мешканців до співпраці з науковцями, бізнесом та урядом дозволить значно ефективніше вирішувати ці питання. Україна, спільно з європейськими партнерами, продовжує успішно впроваджувати положення Лейпцизької хартії 2007 р. «Міста Європи на шляху сталого розвитку» і Паризької декларації 2011 р. «Про культурну спадщину як рушійну силу розвитку», розпочала проекти, які дадуть можливість застосувати нові, європейські принципи до питання розвитку міст, дозволять зробити міста більш комфортними для життя, сфокусують увагу на людині, екології та культурі і архітектурно-містобудівній спадщині як її частині, одного із найважливіших компонентів людського розвитку, відображення громадських цінностей і територіальної ідентичності, що має бути збереженою для майбутніх поколінь.

На особливу увагу заслуговують малі історичні міста як найбільш сталі зберігачі традицій і водночас найбільш занедбані.

В Україні нараховується 403 історичних населених місць (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 878 від 26.07.2001 «Про затвердження Списку історичних населених місць України»), з яких історичні малі міста та смт складають близько 84 %, а саме 337. Більше чверті з них, а саме 88, знаходяться в регіоні дослідження (українська Волинь і Поділля), 45 з них – свого часу мали Магдебурзьке право.

Слід відзначити характерну для більшості історичних малих міст особливість збереження їх архітектурно-містобудівної спадщини: вони достатньо добре зберегли історичне розпланування, частково – історичну парцеляцію, мають пам'ятки архітектури і містобудування національного і місцевого значення, що значною мірою потребують реставраційного втручання і знаходяться у невизначеній оточуючій забудові, яку формують одиничні збережені історичні значні і рядові будівлі та переважно сучасні, і в багатьох випадках малоцінні, дисгармонуючі. Тому актуальною проблемою є вирішення одночасно питань збереження і відновлення об'єктів культурної спадщини, підвищення їх цінності та якості їх оточення, гармонійного поєднання автентичного і сучасного в забудові історичних центрів. Їх активізація і трансформація їх середовища в мультикомфортне для проживання і перебування людей, в цікаве для відвідання та інвестування. Це сприятиме як економічному розвитку малого міста в цілому, так і підвищенню рівня життя його мешканців.

Особливість малих міст також полягає в тому, що незважаючи на існуючий стан збереження матеріальних цінностей, а саме пам'яток архітектури в їх історичному оточенні, в них дуже добре відчувається «дух місця». На відміну від великих міст малі міста краще зберігають традиції, звичаї, своєрідність культури, в них є тіснішими суспільні зв'язки. І саме це має лягти в основу їх перспективного розвитку.

Основоположним має стати кумулятивний розвиток, що поєднає традиції і новації – толерантність, спадкоємність і контекстуальне доповнення. В цьому випадку історичні малі міста збережуть свою автентичність, сформовані визначальні характеристики і отримають новий розвиток, що є необхідним для них на даному часовому етапі, і тим самим забезпечать свою континуальність.

Найбільш багатограними з точки зору формування відмінних культурних особливостей та їх відображенні в архітектурі є територія історичної української Волині та Поділля. В силу різних історичних подій ці регіони відчували на собі вплив значної кількості різних національностей та їх культур, що вплинуло на їх архітектуру і традиції, збагативши їх. Тому саме вони представляють найбільшу цікавість для дослідження.

Важливе методологічне значення для проведення даного дисертаційного дослідження мають праці вітчизняних та закордонних вчених. Серед них дослідження в галузі теорії архітектури та містобудування: В. Абизова, Ю. Асєєва, М. Бархіна, Ю. Білоконя, М. Блінової, В. Вадимова, М. Габреля, В. Глазичева, Е. Гутнова, М. Дьоміна, В. Куцевича, Г. Лаврика, І. Лежави, С. Лінди, А. Мардера, В. Мироненка, Т. Панченко, А. Плешкановської, О. Ремізової, В. Тімохіна, В. Товбича, Г. Фільварова, І. Фоміна та ін.; соціологічні дослідження міського середовища, його якості, естетики, емоційних впливів на людину: К. Александера, Я. Гейла, Дж. Джекобс, К. Дэй, А. Іконнікова, Ю. Криворучка, А. Лефевра, К. Лінча, К. Норберг-Шульца, Г. Осиченко, Б. Подхалянського, В. Проскурякова, У. Уайта, Д. Харви, Н. Шебек, С. Шубович, З. Яргіної та ін.; теорії та історії архітектурної та містобудівної спадщини, її охорони, збереження та сучасного використання, проблем процесів реставрації та реконструкції: В. Акуленко, М. Бєвза, О. Беккера, В. Борусевича, О. Буряка, В. Вечерського, Є. Водзинського, О. Годованюк, І. Гнеся, Е. Грушки, М. Дьоміна, О. Жовкви, О. Заболотного, У. Іваночко, Ю. Івашко, Ю. Йокілейто, Ю. Кобиларчик, В. Кодіна, І. Коротун, В. Косточкіна, С. Кравцова, Д. Кушнєж-Крупи, О. Лесика, Є. Михайловського, О. Михайлишин, І. Могитича, О. Олійник, Г. Осиченко, М. Орленка, О. Пламеницької, Л. Прибети, О. Пруцина, Ю. Ранінського, І. Ревського, С. Регаме, Б. Римашевського, П. Ричкова, О. Рибчинського, Л. Скорик, В. Соченка, В. Тимофієнка, А. Томашевського, Т. Товстенко, Т. Трегубової, Т. Устенко, Ю. Ходорковського, К. Черкасової. Б. Черкеса, О. Щенкова. В. Юркштаса та ін.; сталого розвитку малих міст: Х. Меєр, Дж.Т. Миллера, П. Нокса, І. Устінової, М. Хегера.

Аналіз існуючого теоретичного і практичного реставраційного і реконструктивного досвіду дозволив зробити висновки, що були вивчені з різним рівнем деталізації питання: а) охоронного зонування і охорони історико-культурної спадщини; б) фрагментарної і цілісної реставрації, ревалоризації і регенерації пам'яток архітектури і містобудування; в) комплексної ревіталізації середмість історичних міст; г) реновації житлових і промислових територій в історичних центрах великих міст тощо. Практичний досвід свідчить про те, що поряд з позитивними прикладами було зроблено багато некерованих, стихійних втручань, які призвели до значних порушень і втрати цілісності та ідентичності історично сформованого міського середовища. Відсутня системна теорія здійснення реставраційно-реконструктивних трансформацій в історичному міському середовищі, неоднорідному за цінністю і деструкцією, що є наразі характерним для історичних центрів малих міст.

Актуальність даного дослідження обумовлена необхідністю розробки нової методології проведення **реставраційно-реконструктивних трансформацій (РРТ)** – комплексного процесу взаємопов'язаних реставраційних і реконструктивних змін в окремих будівлях, відкритих просторах і міському архітектурному середовищі в цілому для підвищення цінності і цілісності та переходу на новий якісний рівень, як системної узагальнюючої теорії, що відповідає основам теорії сталого розвитку, фокусуючи увагу на людині, екології і культурі як першоджерелах для кумулятивного розвитку малого міста, та взаємозв'язує всі існуючі реставраційні і реконструктивні методи і визначає алгоритм їх

застосування в залежності від вихідного архітектурно-містобудівного контексту (диференціації його за ступенем цінності і деструкції) та проведення якісних змін, як для окремих будівель і просторів, так і всього історичного центру і малого міста в цілому.

Наукова гіпотеза дослідження полягає в тому, що в основу перспективного розвитку історичного малого міста і здійснення реставраційно-реконструктивних трансформацій його історичного центру має бути покладено кумулятивний розвиток і відродження взаємозв'язку в системі «місце – людина – традиції» для трансформації будь-якого міського середовища в мультикомфортне, де головною є людина.

Враховуючі різні термінологічно-понятійні визначення територій з історичною культурною спадщиною (історичне ядро, історична частина, історичний ареал, історичне середовище, історичний центр, центр історичного міста тощо), автор приймає наступне тлумачення об'єкта дослідження – **історичного центру** малого міста, як еволюційно сформованої центральної частини населеного місця, яка визначає його характерні традиційні структурні, композиційні, історико-культурні та функціональні особливості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дане дослідження базується на діючих нормативних та законодавчих документах в галузі архітектури та містобудування, у сфері охорони культурної спадщини, а саме Законах України: «Про архітектурну діяльність», 1999 р.; «Про охорону культурної спадщини», 2000 р. зі змінами 2002-2018 рр.; «Про регулювання містобудівної діяльності», 2011 р.; постановах Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Списку історичних населених місць України», 2001р.; «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць», 2002 р.; «Про затвердження Порядку визнання населеного місця історичним», 2006 р.; «Про внесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України», 2012 р.; «Про внесення змін до Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць», 2018р.; наказах Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку відтворення визначних об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини», 2007 р.; «Про затвердження Порядку обліку об'єктів культурної спадщини», 2013 р.; Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», 2015 р.; державних будівельних нормах України: ДБН Б.2.2-3:2012 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту»; ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування»; ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій».

Дослідження відповідає міжнародним документам, ратифікованим Україною: Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р. (ратифікованій 1988 р.); положенням Венеційської хартії 1964 р. «Про охорону і реставрацію нерухомих пам'яток і визначних місць», Вашингтонської хартії 1987 р. «Про охорону історичних міст», Ризької хартії 2000 р. «Про автентичність та реконструкцію культурної спадщини», Лейпцизької хартії 2007 р. «Міста Європи на шляху сталого розвитку»; Паризькій декларації 2011 р. «Про культурну спадщину як рушійну силу розвитку»; проекту Європейської Комісії «Регіональне співробітництво для збереження культурної спадщини» 2014р.; а також програмі Міністерства культури України «Малі міста – великі враження» 2019 р.

Тема дисертації пов'язана із загальним напрямком досліджень, що виконуються на кафедрі інформаційних технологій в архітектурі КНУБА «Інформаційні технології в архітектурі», реєстраційний номер 0115U005203 від 23.06.2015.

Дисертація відповідає паспорту спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури за напрямком – «Національна політика дослідження, охорони, реєстрації, збереження та використання архітектурної спадщини. Методологія, методика, засади і засоби реконструкції історичного середовища та реставрації пам'яток архітектури».

Мета дослідження – розробити концептуальні засади та методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст, а також практичні рекомендації щодо їх здійснення.

Завдання дослідження:

– надати визначення поняттю «реставраційно-реконструктивна трансформація» (РРТ) та окреслити задачі, які вони мають вирішити в контексті сталого розвитку історичних малих міст; узагальнити теоретичний і практичний досвід реставрації, реконструкції та нової забудови в історичних містах;

– запропонувати нову концепцію перспективного кумулятивного розвитку і підходу до реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст;

– розробити методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст, в тому числі: методику визначення «генетичного коду» історичних міст і методику детермінації ступеня деструкції їх історичних центрів; систематизувати і класифікувати існуючі реставраційні і реконструктивні методи;

– виділити параметри, як визначальні характеристики «місця», для оцінки «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту та можливої нової забудови при РРТ історичного центру для забезпечення контекстуальності;

– розробити методику атрактивного розкриття історичного центру з виділенням ключових місць атракції і активізацією різного виду «міського перформансу»;

– визначити критерії мультикомфортного міського архітектурного середовища, запропонувати стратегії та розробити модель трансформації середовища історичного центру в мультикомфортне для проживання, зайнятості і різнотривалого проведення вільного часу людини в ньому;

– визначити стартові напрямки-активатори для кумулятивного розвитку історичних малих міст і розробити стратегічну модель комплексного процесу РРТ їх історичних центрів;

– сформулювати комплекс методів для проведення реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст, який взаємопов'яже системні рівні, ступені цінності, ступені деструкції і ступені трансформації та відповідні їм реставраційні і реконструктивні методи;

– сформулювати принципи і визначити прийоми комплексного процесу РРТ;

– надати рекомендації щодо розпланувальної, об'ємно-просторової, архітектурно-образної і функціональної трансформацій історичних центрів малих міст; щодо визначення сучасної функції для історичних будівель та функціонального наповнення історичного центру в цілому;

– здійснити експериментальне проектування для апробації запропонованої методології комплексного процесу РРТ історичних центрів малих міст.

Об'єкт дослідження – історичні центри малих міст.

Предмет дослідження – методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст.

Межі дослідження. Територіальні – історичні малі міста та смт української Волині і Поділля (відповідно до переліку історичних населених місць за постановою Кабінету Міністрів України № 878 від 26.07.2001), які свого часу мали Магдебурзьке право, що забезпечувало їм статус міста, і які мають цінну архітектурну спадщину. Адміністративні – Волинська, Рівненська, західна частина Житомирської, північна і південна частини Тернопільської, Вінницька та Хмельницька області. Контекстуальні – вивчення зарубіжного досвіду проведення РРТ в історичних містах Польщі, Литви, Австрії, Угорщини, Чехії, Словаччини, Німеччини, Росії, як країн, що в певний історичний період мали культурний вплив на регіон даного дослідження.

Методи дослідження. В роботі використовувались загальні наукові методи дослідження: літературний, картографічний, порівняльний аналіз, узагальнення, систематизація, класифікація, анкетування, натурне обстеження.

Було застосовано спеціальні методи для вирішення поставлених завдань: пофакторний, історико-генетичний і системно-структурний аналіз – для визначення «генетичного коду» історичних малих міст, ступенів цінності і деструкції їх історичних центрів.

Розроблено методи: оцінки «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту; покрокового видового розкриття історичного центру; комплексної атракції (з виділенням ключових місць атракції і активізацією «міського перформансу») – для привернення уваги, забезпечення когнітивного комфорту і тривалого перебування людини в ньому. Запропоновано моделювання: мультикомфортного історичного міського середовища з виділенням критеріїв мультикомфортності; комплексного процесу РРТ історичного центру малого міста.

Сформовано дискретний комплекс методів РРТ «4С», де взаємопов'язані: 4 системні рівні – 4 ступені цінності – 4 ступені деструкції – 4 ступені трансформації та відповідні їм реставраційні і реконструктивні методи. Застосовано метод експериментального проектування – для апробації запропонованої методології реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст (на прикладах м. Володимира-Волинського та смт Олики Волинської обл., смт Клевани Рівненської обл., м. Бару Вінницької обл., м. Старокостянтинів та смт Меджибіжу Хмельницької обл.).

Наукова новизна одержаних результатів:

Уперше:

– започатковано новий напрямок дослідження перспективного розвитку історичних малих міст – кумулятивний розвиток і підхід до реставраційно-реконструктивних трансформацій їх історичних центрів в системі «місце – людина – традиції», де визначальною є «людина», який поєднує традиції і новації та забезпечує їх сталу континуальність, атрактивність і мультикомфортність;

– науково обґрунтовано і надано визначення поняттю «реставраційно-реконструктивна трансформація» (РРТ), як комплексному процесу взаємопов'язаних реставраційних і реконструктивних змін в окремих будівлях, відкритих просторах і міському архітектурному середовищі в цілому для підвищення цінності і цілісності та переходу на новий якісний

рівень. Поняття «РРТ» введено як об'єднуюче в собі всі реставраційні і реконструктивні якісні зміни – трансформації;

- розроблено методологію комплексного процесу РРТ історичних центрів малих міст, в тому числі: методики визначення «генетичного коду» міста і детермінації деструкції історичного центру (встановлення якісного показника його існуючого стану – ступенів цінності і ступенів деструкції, як підоснови для визначення ступенів можливої трансформації і відповідних методів); методику атрактивного розкриття історичного центру з виділенням на основі сформованої «сітки атрактивності» головних місць атракції, «об'єктів-перформансів» («торгової вулиці», «культурного двору», «етно-майстерень», «мистецького кварталу» тощо), і активізацією різного виду «міського перформансу», спираючись на традиції, що запустить кумулятивний процес «оживлення» малого історичного міста;

- сформовано дискретний комплекс методів РРТ «4С», де взаємопов'язані: 4 системні рівні – 4 ступені цінності – 4 ступені деструкції – 4 ступені трансформації і відповідні їм реставраційні і реконструктивні методи, що використовуються у різних комбінаціях для здійснення РРТ історичних центрів на всіх системних рівнях;

- запропоновано стратегічну модель комплексного процесу РРТ історичних центрів, яка налічує 5 складових: екологічну, історико-культурну, інфраструктурну, соціальну та економічну, для кумулятивного розвитку малих історичних міст і трансформації їх існуючого міського середовища в мультикомфортне. Визначено ключові сценарії («зелене місто», «культурний кластер», «туристичний хаб», «мультикомфортне місто», «креативна економіка» тощо) і відповідні стратегії якісних змін для кожної складової;

- надано визначення «мультикомфортного міського архітектурного середовища» як закономірно організованої сукупності будівель і відкритого міського простору, що їх об'єднує, де є присутнім стан комфорту для різних відчуттів людини в процесі його пізнання. Виділено критерії для його визначення (екокомфорт; енергокомфорт; комфорт перебування; комфорт пересування; санітарний та акустичний комфорт; візуальний комфорт; когнітивний комфорт; адаптаційний комфорт; утилітарний комфорт і емоційний комфорт, як сумарна результуюча) та стратегії досягнення. Розроблено модель мультикомфортного історичного міського середовища;

- сформульовано принципи комплексного процесу РРТ історичних центрів. Загальні: принцип «кумулятивного розвитку»; принцип «контекстуального доповнення»; принцип «атрактивного просторового розкриття»; принцип «мультикомфортності». Спеціальні для різних системних рівнів: містобудівного – принцип «розпланувальної і об'ємно-просторової цілісності»; об'ємного – принцип «відповідності»; функціонального – принцип «поліфункціональності і рекомбінації функцій»; соціально-економічного – принцип «транспарентності».

Удосконалено:

- систематизацію існуючих реставраційних і реконструктивних методів з виділенням їх у ієрархічному порядку за можливістю привнесення нового в історично сформоване і класифікацією: в залежності від активності втручання на: зберігаючі, відновлюючі, оновлюючі та перетворюючі; в залежності від проведення якісних змін на різних системних рівнях на: містобудівні, об'ємні та функціональні. Розроблено таблицю їх відповідності по активності змін та використанню для різних системних рівнів, де кожному методу з містобудівного рівня відповідають свої методи об'ємного та функціонального рівнів.

Отримали подальший розвиток:

– рекомендації щодо забезпечення контекстуальності нових будівель і просторів історичного центру міста (виділено параметри, як визначальні характеристики «місця», для оцінки «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту та можливої нової забудови при РРТ історичного центру: масштабні, пропорційні, модульні співвідношення, характерні розпланувальна і об'ємно-просторова композиції, морфологія, силует, видове розкриття, парцеляція кварталів і фасадів будівель, функціональні, конструктивні, стильові, матеріальні, фактурні та колористичні особливості тощо);

– прийоми розпланувальної, об'ємно-просторової і функціональної трансформацій історичних центрів («єдиний пішохідний простір», «зелене кільце», «пломбування», «камерні квартали» з внутрішнім двором, «горизонтальне» і «вертикальне» зонування, «створення штучних наземних рівнів і геопластика», активізація «граничних зон» тощо)

– рекомендації щодо функціонального наповнення історичного центру і забезпечення його поліфункціональності за рахунок: створення нових акцентних місць з переважно функціями для не обов'язкових соціальних практик; спільних додаткових функцій (рядового оточення) для всіх основних функцій (домінант); розподілу і поєднанню функцій та структурних елементів історичного центру в горизонтальній і вертикальній площині.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні результати – стратегічна модель комплексного процесу РРТ історичних центрів малих міст, сценарії і стратегії, можуть бути використані для розробки програм розвитку малих історичних міст на державному і регіональному рівні. Принципи комплексного процесу РРТ, модель та критерії визначення мультикомфортного міського середовища – у подальших наукових дослідженнях та проектній практиці. Методологічні аспекти дослідження – систематизація і класифікація існуючих реставраційних і реконструктивних методів, дискретний комплекс методів РРТ «4С», метод оцінки «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту та можливої нової забудови при РРТ історичного центру – у нормативній документації. Методики визначення «генетичного коду» міста, детермінації ступеня деструкції історичного центру – при розробці історико-архітектурних опорних планів історичних міст. Методологічна модель комплексного процесу РРТ, методика атрактивного розкриття історичного центру малого міста, а також прикладні результати – прийоми та рекомендації щодо розпланувальної, об'ємно-просторової і функціональної трансформацій історичних центрів малих міст, щодо їх функціонального наповнення і визначення сучасної функції для історичної будівлі – при розробці проектів РРТ забудови історичних міст та при новому проектуванні в них.

Результати дослідження також можуть бути використані у педагогічному процесі для підготовки лекційних курсів та практичних занять за спеціальністю «Архітектура та містобудування».

В ході проведення дослідження було виконано низку науково-проектних робіт по реставраційно-реконструктивним трансформаціям історичних центрів малих міст визначеного регіону (сmt Олики (2011 р., 2019 р.) і м. Володимира-Волинського (2017-2018 рр.) Волинської обл., сmt Клевани Рівненської обл. (2012-2013 рр.), м. Бару Вінницької обл. (2012-2014 рр.), м. Старокостянтинова (2015 р.) та сmt Меджибіжу (2016 р.) Хмельницької обл.), про що засвідчують акти впровадження. Положення дисертаційної роботи також впроваджені в лекційному курсі «Інформаційне моделювання процесів реконструкції

архітектурного середовища», який читається автором з 2011 р. на кафедрі ІТА КНУБА; у керівництво курсовими та дипломними проектами; конкурсними проектами: по гармонізації громадського простору історичного середовища в м. Чернівці (2016 р.), «Urban regeneration of a community in Madrid» (2017 р.), по адаптації приміщень Мистецького Арсеналу в м. Києві (2018 р.), реконструкції комплексу будівель під офісний центр класу А в історичній частині Подолу в м. Києві (2018 р.), «Revitalization of the Coignet site in the Confluence area, Saint-Denis» (2020 р.); а також у підготовку аспірантів.

Особистий внесок здобувача. Основні положення та результати дослідження, що виносяться на захист, отримані автором особисто. За темою дисертації здійснено 34 одноосібних публікації та 4 у співавторстві. В опублікованих у співавторстві статтях автору належить постановка проблеми, визначення факторів впливу та стратегій регенерації забудови історичних кварталів [18]; постановка проблеми, визначення стратегій, розробка моделі і рекомендацій по створенню інклюзивного публічного простору при сучасній функціональній адаптації пам'ятки архітектури [25]; аналіз сучасних підходів, надання практичних рекомендацій та пропозицій ревіталізації історичних будівель і деградуючого міського середовища, рекомендації по застосуванню ревіталізації в комплексі з іншими реставраційними і реконструктивними методами при проведенні комплексної трансформації історичних центрів міст [26]; вступ, цілі, основна частина, висновки, бібліографія [27].

При цитуванні текстів інших авторів надано посилення на відповідне джерело.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи доповідались на міжнародних наукових конференціях, а саме: II, III, IV міжнародних науково-практичних конференціях «Барська земля Поділля: Європейська спадщина та перспективи сталого розвитку» (Бар, 2012 р., 2014 р., 2016 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура історичного Києва. Ландшафт і вода» (Київ 2016 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання та практична реалізація» (Київ 2016 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми збереження архітектурної спадщини півдня України» (Одеса 2017 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура історичного Києва. Контекст і втручання» (Київ 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Сталий розвиток міст (містобудівний аспект)» (Харків 2017 р.); IX, X міжнародних наукових конференціях «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (Львів-Хелм 2017 р., 2018 р.); IV міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура історичного Києва. Феномен урбанізованих ландшафтів» (Київ 2018 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура історичного Києва. BIM та інформаційні технології в архітектурі» (Київ 2019 р.); VIII міжнародній науковій конференції «Phenomena of borderland» (Щецин 2019 р.); а також на всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва» (Полтава, 2016 р.).

Публікації. Наукові результати дослідження опубліковані у 38 друкованих працях, а саме: 18 статтях у наукових фахових виданнях України; 2 – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних; 7 – у іноземних фахових виданнях, в тому числі, що індексуються в базі SCOPUS; 6 тез доповідей міжнародних конференцій; 2 статтях, які додатково відображають наукові результати дисертації; 3 методичних рекомендаціях.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, переліку термінів, вступу, 5-ти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг 447 сторінок, з яких 312 сторінок складає основний текст, 54 – рисунки, 24 – список використаних джерел з 275 найменувань, 8 – акти впровадження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено проблему дослідження та оцінений стан її наукових та практичних опрацювань; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, межі і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, показано їх впровадження.

У першому розділі «**Сучасний стан теорії і практики реставрації та реконструкції забудови історичних малих міст**» проаналізовано, узагальнено і систематизовано: існуючі актуальні питання реставраційно-реконструктивних трансформацій в контексті сталого розвитку історичних малих міст; наукові і практичні роботи з реставрації, реконструкції та нової забудови в історичних містах; діючі нормативні охоронні документи, як підґрунтя до власного дослідження.

Надано визначення поняттю «**реставраційно-реконструктивна трансформація**» (РРТ), як комплексному процесу взаємопов'язаних реставраційних і реконструктивних змін в окремих будівлях, відкритих просторах і міському архітектурному середовищі в цілому для підвищення цінності і цілісності та переходу на новий якісний рівень. Введено як об'єднуюче всі реставраційні і реконструктивні якісні зміни – трансформації.

В залежності від активності втручання було виділено 4 ступеня РРТ: збереження, підсилення, коригування і зміну. Збереження і підсилення – віднесено до реставраційних, коригування і зміну – до реконструктивних трансформацій. Збереження (I ступінь РРТ) було визначено, як підвищення цінності, цілісності і якості історичного міського середовища через підтримання його автентичності, захисту від пошкодження і руйнувань історично цінних елементів, забезпечення відповідності їх стану потребам сучасного використання з можливим «захованим» інженерно-технічним відновленням, без введення нових елементів. Підсилення (II ступінь РРТ) – підвищення цінності, цілісності і якості історичного міського середовища через відновлення зруйнованих і відтворення втрачених історично цінних елементів, адаптацію для сучасного міського життя, «заховане» точкове компенсаційне нове будівництво. Коригування (III ступінь РРТ) – підвищення цінності, цілісності і якості історичного міського середовища через тактовне доповнення новими елементами для усунення деструкції, контекстуальне коригуюче нове будівництво для активізації і розвитку. Зміна (IV ступінь РРТ) – підвищення цінності, цілісності і якості історичного міського середовища через активне нове будівництво з дотриманням принципів основ історичної розпланувальної і об'ємно-просторової морфології (зазвичай, на занедбаних, деградуючих і «пустуючих» територіях). Для кожного ступеня РРТ в даному дослідженні виділено відповідні методи РРТ: зберігаючі, відновлюючі, оновлюючі і перетворюючі.

На підставі здійсненого узагальнення існуючих проблем, що порушують сталий розвиток малих історичних міст і мають бути вирішені при РРТ в них, а саме: містобудівних, архітектурно-образних, утилітарно-функціональних, інфраструктурних, екологічних і

соціально-економічних, було визначено 5 складових комплексного процесу РРТ – екологічну, історико-культурну, інфраструктурну, соціальну та економічну. Для кожної складової окреслено основні задачі, які слід вирішувати на виділених 4-х системних рівнях, а саме: містобудівному, об'ємному, функціональному і соціально-економічному. На містобудівному рівні – питання підвищення цінності, цілісності і якості розпланувальної і об'ємно-просторової структури історичного центру в цілому. На об'ємному – розпланувальної, архітектурно-образної, конструктивної і інженерної структури окремих будівель, що його формують. На функціональному, як невід'ємному від містобудівного і об'ємного – знаходження актуальних функціональних рішень для будівель і відкритих просторів для підвищення їх цінності, активізації історичного центру і «оживлення» малого міста. На соціально-економічному, як сумарному результуючому для всіх РРТ на попередніх трьох рівнях для трансформації існуючого міського середовища в мультикомфортне – підвищення соціальної і економічної активності історичного центру через створення якісних умов перебування в ньому для всіх людей та їх активної участі в міському житті, як користувачів, виробників, управлінців чи інвесторів.

Здійснений аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду реставрації і реконструкції в історичних містах та його систематизація відповідно до активності втручань і привнесення нового в історично сформоване дали можливість максимально охопити існуючі реставраційні і реконструктивні методи та встановити закономірності їх застосування. Виявлено наявність в Україні і в європейських містах (досвід Іспанії, Литви, Німеччини, Польщі, Росії) схожих підходів до регенерації історичних центрів і різних підходів до їх ревалоризації, яка містить виключно реставраційні (досвід України) та реставраційно-реконструктивні (досвід Франції, Польщі, Росії) процеси для підвищення їх цінності, з включенням нових елементів в якості компенсаційної забудови. Також відрізняються підходи до забудови ділянок (існуючий практичний досвід), що підлягають ревіталізації та реновації. Всі проекти ревіталізації та реновації в європейських містах (досвід Німеччини, Польщі, Угорщини, Франції, Естонії) починаються з оновлення інфраструктури та створення різних інфраструктурних об'єктів. Всі зміни направлені на покращення життя в місті в різних сферах і залучають у цей процес всіх зацікавлених його учасників. Фінансування, як правило, частково є державним, частково – приватним. В Україні (а також, як свідчить проведений аналіз практичного досвіду Росії), де інвестиції майже всі приватні, такі проекти починаються з житла, як того, що найбільш швидко окуповується і приносить прибуток. Культурна, обслуговуюча і пішохідно-транспортна інфраструктура розробляється мінімально необхідна і залишається на потім. А це є визначальним чинником якості життя в місті.

Визначено здійснення значного внеску у вітчизняну теоретичну реставраційно-реконструктивну базу, а саме у вирішення питань: охоронного зонування і охорони історико-культурної спадщини (О. Буряком, Є. Водзинським, М. Дьоміним, І. Коротун, С. Кравцовим, І. Могитичем, Ю. Нельговським, К. Черкасовою, Б. Черкесом), насамперед Волинського регіону (О. Михайлишин, П. Ричковим), «збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст» (М. Бевзем), регенерації і ревалоризації (В. Заболотним, Л. Прибеґою, В. Тимофійенком), фрагментарної і цілісної реставрації пам'яток архітектури і містобудування (Ю. Івашко, М. Орленком, О. Пляменицькою), «комплексної ревіталізації середмість історичних міст» (О. Рибчинським), «комплексної реконструкції» (В. Вечерським, А. Плешкановською, В. Тімохіним), реконструкції композиційних структур,

естетики і зонінгу історичних міст (Г. Осиченко), «ремнісценції, реновації, реабілітації класицистичних площ» (І. Ревським), ревіталізації і реновації промислових територій в історичних містах (В. Кодінім, Т. Панченко, Я. Сеньковською, С. Сторожук, В. Товбичем), «реновації архітектурного середовища в районах масової забудови» (Ю. Соколовською).

Аналіз вітчизняних теоретичних досліджень за обраною тематикою показав відсутність системної узагальнюючої теорії проведення РРТ в історичному міському середовищі, неоднорідному за цінністю і деструкцією, що є наразі характерним особливо для історичних центрів малих міст, де б усі реставраційні і реконструктивні методи були взаємозв'язані в єдиний комплекс і застосовувалися в певних комбінаціях в залежності від вихідної ситуації (диференціації існуючої забудови і просторів за ступенем деструкції і цінності) та проведення якісних змін на різних системних рівнях. При цьому всі існуючі будівлі і відкриті простори слід розглядати не відокремлено, а в сформованому контексті і як складові єдиного цілого (історичного центру), де структура, властивості, зв'язки, функції кожної складової і єдиного цілого мають взаємний вплив.

Аналіз діючих нормативних документів дозволив зробити висновок про відсутність детальних рекомендацій щодо: регламентації застосування оновлюючих і перетворюючих реконструктивних методів; функціонального наповнення історичних центрів і визначення сучасних функцій для історичних будівель, що їх формують; можливих втручань в існуючі будівлі, що не є пам'ятками; нових компенсаційних будівель. Є необхідність у створенні єдиної системи, по якій можна організувати всі існуючі реставраційні і реконструктивні методи в єдине ціле для можливості застосування їх в різних комбінаціях в залежності від вихідної ситуації – цінності і деструкції об'єктів реставрації чи реконструкції і проведення якісних змін на різних системних рівнях.

У другому розділі **«Методи дослідження проблем реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст»** представлена загальна методика дослідження; розроблена методика визначення «генетичного коду» історичного міста та історико-архітектурної цінності його історичного центру; методика детермінації ступеня деструкції історичного центру; запропонована систематизація та класифікація існуючих реставраційних і реконструктивних методів.

Дослідження складається з 5 послідовних етапів. Відповідно було систематизовано всі використані загальні наукові та спеціальні методи. На першому, підготовчому, етапі – для визначення проблеми, її вивченості та завдань, що слід вирішити, були застосовані методи літературного, логічного, порівняльного аналізу, узагальнення та систематизації. На другому, аналітичному, етапі (визначенні «генетичного коду» історичного міста як дефініції історико-архітектурної цінності його історичного центру; ступенів цінності його ділянок, як підоснови для можливих ступенів РРТ в ньому з відповідними методами РРТ) було використано методи пофакторного, історико-генетичного аналізу, натурного обстеження; узагальнення. На третьому, порівняльному, етапі (визначенні цілісності історичного центру через детермінацію ступенів його деструкції, як підоснови для необхідних методів РРТ для її виправлення) – методи системно-структурного аналізу сучасного стану історичного центру, порівняльного аналізу, узагальнення, систематизацію і класифікацію. На четвертому, синтезуючому, етапі (визначенні концепції перспективного кумулятивного розвитку і підходу до РРТ історичних центрів малих міст) було розроблено методи: оцінки «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту; покрокового видового розкриття історичного

центру; комплексної атракції; запропоновано моделювання мультикомфортного історичного міського середовища з виділенням критеріїв мультикомфортності. На п'ятому, результуючому, етапі – здійснено моделювання комплексного процесу РРТ історичних центрів малих міст; сформовано дискретний комплекс методів РРТ «4С»; застосовано метод експериментального проектування.

На аналітичному і порівняльному етапах даного дослідження запропоновано визначення вихідної ситуації. Вона представляється через якісний показник існуючого стану історичного центру, який складається з двох якісних показників, а саме історико-архітектурної цінності і цілісності. Для їх встановлення запропоновано методики визначення «генетичного коду» історичного міста та детермінації ступеня деструкції його історичного центру відповідно. Якісний показник існуючого стану історичного центру є підосною для можливих ступенів РРТ в ньому з використанням відповідних методів РРТ.

«Генетичний код» – це відображені у міському розплануванні, будівлях, просторі та їх зв'язках усталені закономірності розташування і форми, обумовлені особливостями життєдіяльності міста, які відрізняють його з поміж інших і визначають його цінність і неповторність.

Запропонована методика визначення «генетичного коду» міста має таку послідовність:

- з використанням пофакторного аналізу з'ясовується, під впливом яких факторів місто набуло своїх особливостей, і яких саме, як був сформований існуючий міський контекст, виділяються формуючі, зберігаючі, змінюючі фактори та фактор зв'язку змін;

- на підставі проведення історичного аналізу визначаються особливості розпланування і забудови історичного міста на різних часових етапах та вплив і залежність змін, що відбулися в різних елементах (будівлях, спорудах і відкритих просторах) із різних підсистем (вулиць, площ, кварталів, ансамблів, історичного центру) на цілісність цих підсистем і системи (історичного малого міста) в цілому на цих етапах;

- виконуються графічні схеми етапів розвитку історичного міста (міського розпланування; об'ємно-просторової організації забудови; візуальних зв'язків домінант, акцентів і рядової забудови; силуету; архітектурно-стилістичної організації; функціональних зв'язків і центрів тяжіння) для визначення змін і доповнень, періоду найбільшого розквіту забудови історичного міста та домінуючого стилю в цей час. Є важливим при відтворенні зниклих історичних домінант та для стилізації зведених нових будівель при підсиленні чи коригуванні в історичному центрі;

- за допомогою історико-генетичного аналізу встановлюються: найбільш важливі етапи розвитку міста; збережені елементи, спільні для всіх етапів; сталі природні, розпланувальні, об'ємно-просторові, архітектурно-образні і функціонально-типологічні особливості, що сформували існуючий міський контекст, для визначення: найбільш цінних елементів (і підсистем), що впливали на формування інших на певних часових етапах і наразі збереглися; домінуючих елементів (і підсистем), що впливали на формування інших та визначали особливості життя міста на всіх етапах і наразі мають вирішальний вплив і формують його історичний центр;

- з використанням методу композиції ці встановлені сталі цінні і домінуючі елементи і підсистеми (природні і штучно створені) та їх зв'язки, які визначили формування і розвиток розпланувальної, об'ємно-просторової, архітектурно-образної і функціональної структури міста, впливали і наразі впливають на інші елементи і особливості його життя, відрізняють

його з поміж інших і роблять неповторним, поєднуються разом в єдину історико-генетичну схему. Вони складають «генетичний код» міста і визначають історико-архітектурну цінність його історичного центру, а отже мають бути збереженими при любых РРТ в ньому.

Дана методика необхідна для визначення першого якісного показника існуючого стану історичного центру міста – його історико-архітектурної цінності.

Виділено чотири ступені цінності ділянок історичного центру, а саме: I ступінь цінності – ділянки з історично цінним розплануванням і наявністю пам'яток та значних історичних будівель; II ступінь цінності – ділянки з історично цінним розплануванням і наявністю рядових історичних будівель (відсутністю пам'яток); III ступінь цінності – ділянки з історично цінним розплануванням і сучасною забудовою (відсутністю пам'яток, історичних будівель на ділянці); IV ступінь цінності – ділянки з сучасним розплануванням і забудовою. Ступінь цінності ділянки впливає на можливий ступінь РРТ і відповідно на вибір можливих методів РРТ, а саме: I ступінь цінності – збереження і підсилення з використанням зберігаючих і відновлюючих методів РРТ відповідно; II ступінь цінності – коригування з використанням оновлюючих методів РРТ; III ступінь цінності – коригування та зміна з використанням оновлюючих і перетворюючих методів РРТ відповідно; IV ступінь цінності – зміна з використанням перетворюючих методів РРТ.

В межах історичного центру визначаються історичні ареали та зони охорони пам'яток. Запропонована систематизація ділянок може бути використаною при розробленні історико-архітектурних опорних планів і проектів зон охорони пам'яток архітектури і містобудування. Ділянки з I і II ступенем цінності формують історичні ареали та мають увійти до території пам'яток, їх охоронних зон (комплексної охоронної зони) і зони регулювання забудови I категорії; з III – IV ступенями цінності – до зони регулювання забудови II і III категорій.

Другий якісний показник існуючого стану історичного центру – його цілісність, визначається відсутністю деструктивних змін в ньому. Розроблено методику детермінації ступеня деструкції (порушення цілісності) історичного центру, яка передбачає виявлення дисгармонуючих елементів і порушень в ustalених зв'язках між окремими елементами в системі історичного центру, що спричиняють його розпланувальну, об'ємно-просторову і функціональну деструкції, та виділення ділянок за ступенем деструкції для визначення необхідних методів РРТ для її виправлення. Складається з трьох послідовних етапів.

На першому, аналітичному, етапі здійснюється аналіз сучасного стану історичного центру (його розпланування, об'ємно-просторового, архітектурно-стильового рішення, функціонального наповнення, інфраструктурних і соціальних зв'язків) для визначення існуючих дисгармонуючих елементів, що спричиняють деструкцію, та необхідних нових для підвищення якості. Виділяються типи зв'язків залежності і впливу окремих елементів (будівель, споруд, відкритих просторів), підсистем (вулиць, площ, кварталів) і системи (історичного центру) для визначення порушень в них, що призводять до порушення цілісності системи. Кожний елемент має своє визначене значення, місце розташування, форму та призначення – його якісні детектори в системі. Він знаходиться в залежності і сам впливає на інші елементи зі своєї підсистеми, і через її акценти та домінанти пов'язаний з іншими елементами вищого рівня загальної системи. Виділено 7 основних типів зв'язків:

1) послідовний (залежність між якісними детекторами кожного елемента в системі: значення будівлі – її місце розташування – її функція – її форма);

2) паралельний (залежність і вплив різних елементів в межах одного якісного детектора: форма рядової будівлі – форма домінанти; функція домінанти – функція підсистеми; і т.п.);

3) перехресний (вплив і залежність між різними якісними детекторами різних елементів і системи в цілому: функція будівлі – структура системи);

4) прямий (сумарна залежність всіх якісних детекторів «нижчого» елемента від «вищого»: рядова будівля – акцент – домінанта; елемент нижчого рівня системи залежить від елемента вищого рівня системи);

5) зворотній (вплив якісних детекторів «нижчого» елемента на «вищий» і систему в цілому: зміна (втрата чи поява) елемента в підсистемі веде до зміни структури системи);

б) транзитивний (вплив окремого елемента на загальну систему через його вплив на свою підсистему і її вплив на систему: функція рядової будівлі – активність простору – міський центр тяжіння);

7) комбінований (вплив окремого елемента на різні складові загальної системи: функція будівлі (відкритого простору) – соціальна активність міського середовища – якість життя – економічний розвиток).

Порушення в цих зв'язках веде до деструкції системи. Вони є ключовою детермінацією при здійсненні РРТ історичного центру.

На другому, порівняльно-синтезуючому, етапі проводиться порівняльний аналіз сучасного стану історичного центру з даними історичного аналізу та складаються синтезуючі графічні схеми: існуючої розпланувальної деформації, деградуючих і «пустуючих» територій; об'ємно-просторової деформації, морфології кварталів забудови і відкритих просторів; існуючих і порушених візуальних зв'язків; деформації силуету; архітектурно-стилістичних змін і морфології будівель; існуючих і порушених функціональних зв'язків (центрів тяжіння); привабливості (активності та якості) існуючого міського середовища. На підставі цих схем визначається розпланувальна, об'ємно-просторова і функціональна деструкція історичного центру.

На третьому, результуючому, етапі встановлюються причинно-наслідкові зв'язки деструкції історичного центру і складається деструктивна схема з виділенням ділянок за ступенем деструкції методом узагальнення. Виділено чотири ступені деструкції ділянок історичного центру, а саме: I ступінь деструкції – з фрагментарною деструкцією, відсутністю дисгармонуючих будівель; II ступінь деструкції – з точковою деструкцією, одиничними дисгармонуючими будівлями; III ступінь деструкції – зі значною розпланувальною і об'ємно-просторовою деструкцією, наявністю дисгармонуючих будівель; IV ступінь деструкції – зруйновані чи деградуючі в наслідок сучасного невикористання, наявністю дисгармонуючої забудови.

Ступінь деструкції ділянки впливає на вибір необхідних методів РРТ для її виправлення, а саме: для I ступеня деструкції – зберігаючих і відновлюючих; для II ступеня деструкції – відновлюючих; для III ступеня деструкції – оновлюючих; для IV ступеня деструкції – перетворюючих. Коригування застосування певних методів може відбутися після порівняння схеми ступенів деструкції ділянок зі схемою їх ступенів цінності, остання є визначальною. Крім того, кожний наступний більший ступінь деструкції передбачає можливість використання як основних відповідних йому методів РРТ для її зменшення чи усунення, так і методів, що рекомендовані при попередніх, менших деструкціях.

Здійснено систематизацію існуючих реставраційних і реконструктивних методів в ієрархічному порядку за можливістю привнесення нового в історично сформоване – від самих щадних реставраційних до самих активних реконструктивних. Реставраційні відповідають I і II ступеням РРТ, а саме збереженню і підсиленню. Реконструктивні – III і IV ступеням РРТ, а саме коригуванню чи зміні. Запропоновано їх класифікацію: 1) за активністю втручання на: зберігаючі, відновлюючі, оновлюючі та перетворюючі. Зберігаючі і відновлюючі – реставраційні, оновлюючі і перетворюючі – реконструктивні; 2) за проведенням якісних змін на різних системних рівнях на: містобудівні, об'ємні та функціональні. Розроблено таблицю їх відповідності в залежності від активності втручання та використання для різних системних рівнів, де кожному методу з містобудівного рівня відповідають певні методи об'ємного та функціонального рівнів. Здійснена систематизація і розроблена таблиця відповідності є підосною для формування дискретного комплексу методів РРТ «4С». Процес РРТ історичного центру є ефективним, коли для його здійснення використовуються не окремі методи, а їх комбінації, що будуть запропоновані на 5-му, результуючому, етапі в дискретному комплексі методів РРТ «4С».

У третьому розділі «**Концепція перспективного розвитку історичного малого міста – кумулятивний розвиток в системі «місце – людина – традиції»**» запропоновано активізацію різних міських ресурсів, що разом призведуть до якісних змін в ньому. Визначено: контекстуальність як умову збереження неповторності «місця»; атрактивний підхід до розкриття історичного центру малого міста, створення «об'єктів-перформансів» і активізацію різного виду «міського перформансу», спираючись на традиції, для привернення уваги і цікавості до нього різних людей; мультикомфортне міське архітектурне середовище, де головною є людина, як результат любих реставраційно-реконструктивних трансформацій в ньому.

Кумулятивний розвиток – це сумарний якісний розвиток на основі накопичення історичним малим містом різних позитивних властивостей; поєднання традицій і новацій (збереження історичних надбань, їх підтримання і доповнення новими, сучасними), що забезпечує його «оживлення» і континуальність (безперервність розвитку). Зовнішній прояв використання накопичених властивостей міста – його **атрактивність** (візуальна привабливість, цікавість і зручність для різних людей). Підвищення атрактивності його історичного центру запускає кумулятивний процес в ньому. Передбачено визначення стартового напрямку-активатора для активізації всіх міських ресурсів, що будуть стимулювати один одного для підсумкового соціально-економічного розвитку міста.

Запропонована концепція кумулятивного розвитку малого історичного міста в системі «місце – людина – традиції», де визначальною є «людина», і насамперед, мешканці міста, означає проведення всіх якісних змін в ньому для зростання їх добробуту. «Місце», «мешканці», «традиції» – це складові, що визначають неповторність кожного міста. Умовою збереження, використання і підсилення переваги «місця» є контекстуальність його елементів. «Традиції» мають лягти в основу функціонального наповнення і активізації історичного центру, в організацію різного виду «міського перформансу». «Мешканці» – головна складова. Від них, насамперед, залежить «дух місця». На них мають працювати перші дві – для підвищення атрактивності і трансформації існуючого середовища історичного центру в мультикомфортне для проживання, зайнятості і проведення вільного часу, яке буде сприяти залученню коштів у місто і зростанню економічного добробуту.

Контекстуальність – означає відповідність існуючих і нових елементів (будівель, споруд, просторів тощо) особливостям історично сформованій ситуації (контексту). Міський контекст формувався на протязі всього періоду існування міста під впливом певних умов і обставин, що склали певну ситуацію, яка є неповторною для кожного міста. Для окремого елемента системи (історичного центру, міста) контекст можна визначити як особливість міського середовища на певному часовому проміжку, в якому існує цей елемент. Кожний елемент (будівля, споруда, простір, мала архітектурна форма) в системі історичного центру і міста має свої індивідуальні ознаки, які розвиваються з плином часу. На них нашаровуються середовищні (контекстуальні) ознаки. Вони, в якості незалежних змінних, впливають на індивідуальні ознаки цих елементів, або модифікують взаємозв'язки між ними. Зміни в середовищі змушують змінюватися окремі існуючі будівлі і простори. Так само, як і поява лише однієї нової будівлі може привести до змін історичного центру і малого міста в цілому. Тому для вирішення, якою має бути ця будівля, щоб відповідати «місцю», важливо розглядати історичне міське середовище в цілому, причому з урахуванням його часових змін. Отже, саме контекстуальність при РРТ історичного центру має стати визначальним для збереження і підсилення його особливостей та неповторності. А особливість існуючого контексту, в свою чергу, визначить стартовий напрямок-активатор для кумулятивного розвитку міста і підвищення якості життя в ньому.

Було виділено матеріальні і нематеріальні складові міського контексту та фактори впливу на їх формування. До матеріальних було віднесено природно-ландшафтну та архітектурно-містобудівну ситуацію. До нематеріальних – історичне минуле, культурні нашарування, соціальну, національно-етнічну і релігійну різноманітність, політико-правову та інформаційно-технологічну складові. Економічну складову віднесено як до матеріальних (регіональні матеріали), так і до нематеріальних (регіональні технології, традиційні ремесла) складових міського контексту. Встановлено, що сформований певний архітектурно-містобудівний контекст є результатом сумарного впливу на внутрішні ознаки і властивості існуючих будівель і відкритого міського простору зовнішніх природного, історико-культурного, історико-політичного, національно-релігійного і соціально-економічного, а також інформаційно-технологічного і правового факторів на протязі всього періоду існування міста. Ці фактори впливали на формування відповідних складових існуючого міського контексту і через них на його архітектурно-містобудівну складову, яка обумовлює неповторність «місця».

Було виділено 18 параметрів, як визначальних характеристик «місця», за якими пропонується оцінювати «сталість» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту – як збереження і гармонійний розвиток цих його визначальних характеристик при доповненні сучасними новими елементами і зв'язками. Виділено наступні параметри: масштабні, пропорційні, модульні співвідношення, характерні розпланування, об'ємно-просторова композиція, морфологія, силует, видове розкриття, парцеляція кварталів і фасадів будівель, конструктивні, стильові, матеріальні і фактурні та колористичні особливості, типологія і функції існуючої забудови і простору, зв'язки між окремими елементами в системі історичного центру і міста в цілому, образні асоціації, пов'язані з певним місцем.

Оцінка «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту проводиться за допомогою методу експертної оцінки, в балах, з визначенням ступенів «сталості» і можливої РРТ в ньому, а саме: І ступінь «сталості» (всі доповнення відповідають

історично сформованому контексту) – можливим є збереження і підсилення; II ступінь «сталості» (наявність точкових доповнень, що протирічать історично сформованому контексту) – коригування; III ступінь «сталості» (наявність значних доповнень, що протирічать історично сформованому контексту) – коригування та зміна; IV ступінь «сталості» (повністю деформовано історичний архітектурно-містобудівний контекст) – зміна. Виділені параметри і визначений ступінь «сталості» впливають на можливий ступінь РРТ і відповідні методи (зберігаючі, відновлюючі, оновлюючі чи перетворюючі) та характеристику можливої нової забудови і відкритих просторів, що будуть відповідати саме цьому «місцю», забезпечать сталу континуальність і підвищать атрактивність через активізацію існуючих історичних надбань і доповнення їх сучасними новими.

Окреслені складові існуючого міського контексту визначають відповідні ресурси для перспективного розвитку кожного міста, а в залежності від активності факторів – існуючі домінуючі ресурси (природно-екологічний, історичний, культурно-етнічний і архітектурний, інфраструктурний, соціально-економічний). За допомогою методу анкетування та експертної оцінки було визначено їх стан та ступені регулювання, а саме: збереження і підсилення (для позитивного), коригування (для інерційного) і зміна (для негативного) стану. Позитивний стан – ресурс наразі активно використовується місцевими мешканцями для їх обов'язкових і необов'язкових соціальних практик, викликає зацікавленість до міста і дозволяє залучити людей до його відвідання та якісного проведення часу в ньому, і тим самим є діючим джерелом для підвищення економічного добробуту містян. Інерційний – ресурс наразі недостатньо використовується і не є діючим джерелом для підвищення економічного статку містян. Негативний – ресурс в занедбаному (чи нерозвиненому) стані, на активізацію (розвиток) якого слід витратити більше коштів, ніж можливо наразі отримати від його для розвитку міста.

Саме позитивний стан ресурсу є маркером для визначення можливого стартового напрямку-активатора для перспективного кумулятивного розвитку малого історичного міста. Він буде сприяти регулюванню стану інших ресурсів, їх стимулу і підключенню для подальшого сумісного впливу на поліфункціональний і, як результуючий, соціально-економічний розвиток міста. Виявлені позитивні існуючі домінуючі ресурси, такі як: природно-екологічний, культурно-етнічний і архітектурний та історичний, визначають відповідно рекреаційний, культурний та туристичний стартові напрямки-активатори для кумулятивного розвитку історичного малого міста і підвищення якості життя в ньому.

Домінуючі ресурси запропоновано розглядати як джерела для розвитку в місті місць, пов'язаних передусім з необов'язковими соціальними практиками людини, з відпочинком і проведенням вільного часу. Це тому, що наявність та кількість саме таких місць підвищує якість міського середовища та життя в місті і привертає до нього увагу і зацікавленість усіх учасників міського життя на різних рівнях (мешканців і туристів; науковців і проєктантів; представників бізнесу і влади; громадських організацій і місцевого самоврядування). І, в підсумку, позитивно впливає на його економічний стан. Тобто економічний розвиток міста не тільки через розвиток місць, пов'язаних з певним виробництвом, а слід розглядати можливість розвитку через активізацію і поліпшення соціальних, культурних і екологічних складових міського життя, які будуть підсилювати одна одну і разом приведуть до підвищення економічного статку і якості життя місцевих мешканців. А історичний центр є осередком для їх активізації.

Друга складова, що визначає неповторність міста – традиції. Для привернення уваги і активізації історичного малого міста запропоновано методику атрактивного розкриття його історичного центру з виділенням головних місць атракції, «об'єктів-перформансів», і активізацією різного виду «міського перформансу», спираючись на традиції.

Атрактивність є ключовим важелем для «оживлення» міста. Визначена стратегія атрактивного розкриття історичного центру: залучити – справити враження – змусити затриматися – викликати бажання повернутися, потребує наявності чи трансформації його існуючого середовища в **атрактивне** – візуально привабливе; функціонально наповнене; упоряджене, де можна цікаво, комфортно і безпечно провести час та отримати максимально позитивні враження. Підвищення його атрактивності здійснюється через знаходження чи створення місць атракції, активізація яких і запустить кумулятивний процес в місті.

Було визначено потенційні місця атракції і дана оцінка їх існуючої атрактивності для формування просторової «сітки атрактивності» для:

- 1) найвигіднішого представлення історичного центру через створення певних маршрутів його розкриття і пізнання;
- 2) забезпечення когнітивного комфорту і тривалого перебування;
- 3) активізації «міського перформансу».

Вибір і оцінку стану атрактивності потенційних місць атракції було здійснено на основі запропонованих на аналітичному і порівняльному етапах дослідження методик визначення «генетичного коду» міста і детермінації ступеня деструкції історичного центру та за допомогою методу експертної оцінки через сумарний підрахунок балів, отриманих кожним місцем за його відповідність запропонованим критеріям мультикомфортності та існуючу цілісність (ступінь деструкції). Визначений стан атрактивності впливає на ступінь РРТ для його підвищення.

Для найвигіднішого представлення історичного центру малого міста було застосовано метод покрокового видового розкриття і запропоновані прийоми атрактивного просторового розкриття. Метод передбачає знаходження, підсилення і показ найпривабливіших місць та екранування невивідних в кожній точці руху людини по створеним певним маршрутам його розкриття і пізнання та формування просторової «сітки атрактивності», що налічує ієрархічну структуру вузлів атрактивності (місць атракції – привернення уваги і отримання вражень: направляючих, акцентних і домінантних атрактивних місць, які є відповідно: допоміжними, сполучними і головними вузлами атрактивності) та шляхи підведення до них (просторові зв'язки цих місць).

Запропоновано орієнтовні показники для просторових зв'язків цих місць, відповідно до можливостей візуального сприйняття людиною окремих будівель і міського середовища в цілому з певних відстаней. Вказівники (елементи для звернення уваги на щось) мають знаходитись не більш, чим за 25м до атракторів (елементів привернення уваги до певного місця). Направляючі атрактивні місця (місця зупинки – показу середовища в цілому і отримання першого враження від домінанти) слід розташовувати приблизно в радіусі трьох-чотирьох висот домінанти – головного об'єкта вражень, до 100м. Вони визначаються допоміжними атракторами. Акцентні атрактивні місця (проміжні місця для вражень, затримання уваги, проведення певного часу – показу домінанти в найближчому оточенні) – в радіусі до 50м від неї. Ці місця визначаються акцентами – ключовими сполучними елементами просторової «сітки атрактивності», і для них самих – ці місця є домінантними.

Домінантні атрактивні місця (головні місця для вражень, тривалого проведення вільного часу – початку сприйняття фрагментів, деталей) – до 15м від об'єкта вражень.

Модель цих зв'язків виглядає як радіальна сітка, що формується від кожної існуючої домінанти історичного центру міста зі своїми акцентними і направляючими атрактивними місцями на відстані запропонованих вище радіусів. В залежності від відстаней між домінантами, вони можуть мати як декілька рівнів акцентних місць, так і навпаки спільні акцентні чи направляючі атрактивні місця. Така радіальна «сітка атрактивності», перенесена на міське розпланування, дозволяє визначити бажані атрактивні місця, прив'язавши їх до існуючих міських акцентів і допоміжних атракторів, та сформувані необхідні нові, для рівномірної атракції та когнітивного комфорту. Крім того, для привернення уваги і різнотривалого «затримання» людини, ці місця мають бути зручно облаштовані і наповненні різними функціями, а це буде сприяти рівномірному функціональному наповненню та підвищенню якості і активності історичного центру в цілому.

Запропоновані прийоми атрактивного просторового розкриття історичного центру було розділено на прийоми: 1) регулювання динаміки (уповільнення чи прискорення) руху; 2) підведення до місця враження; 3) функціонально-просторових зв'язків місць атракції; 4) детермінації місць для зупинок і руху; 5) обмеження простору; 6) здійснення атракції. Як головні виділено – створення «об'єктів-перформансів»; активізації «міського перформансу».

Для активізації історичного центру малого міста, забезпечення когнітивного комфорту і тривалого перебування людини в ньому було запропоновано метод комплексної атракції. Він передбачає: привернення уваги і активізацію дій людини в місцях атракції; виділення головних місць атракції для трансформації в «об'єкти-перформанси» і активізацію різного виду «міського перформансу» (повсякденного постійного; періодичного тривалого; разового короткочасного), спираючись на традиції.

Активність місць атракції визначається людиною через її відчуття їх привабливості, цікавості і зручності. Об'єднання цих місць в єдине ціле можливе завдяки прийнятому сценарію атрактивного розкриття історичного центру на основі побудованої «сітки атрактивності». Для кожного міста сценарій складається окремо, в залежності від стану існуючих домінуючих ресурсів (наприклад, виявлених елементів і підсистем, що сформували його «генетичний код» і наразі є потенційними місцями атракції) і відповідно можливості їх використання для **атракції** (привернення уваги для отримання позитивних вражень) та трансформації в «об'єкти-перформанси». Але він має однакову структуру.

Було виділено наступну ієрархічну структуру сценарію атрактивного розкриття історичного центру: «сцена», «сюжетна лінія», «об'єкт-перформанс», «міський перформанс». «Сцена» – будь-який атрактор в найближчому середовищному оточенні, об'єднаний з ним одним певним задумом. Це окремо взяті функціонально наповнені і упоряджені місця для зупинок, затримання уваги, різнотривалого проведення часу. Ряд «сцен», об'єднані спільним задумом – спільною основною функцією – складаються в «сюжетну лінію». Це ті ж місця для зупинок, затримання уваги, різнотривалого проведення часу, об'єднані спільною основною функцією (наприклад, рекреаційною – місця для спокійного відпочинку і спілкування, спостереження за різними міськими активностями; або навчально-пізнавальною – для демонстрації і навчання традиційним ремеслам тощо). Сукупність різних «сюжетних ліній», пов'язаних єдиним тематичним сценарієм формує «об'єкт-перформанс». Це традиційні «торгова вулиця», «ринкова площа», «мистецький квартал», «міська фортеця», «ремісничий

майдан», «етномайстерні», «культурний двір» тощо. «Міський перформанс» створюють всі «об'єкти-перформанси», об'єднані загальним сценарієм, визначеним на основі позитивного стану домінуючих ресурсів міста (наприклад, «зелене місто», «культурний кластер», «туристичний хаб», «мультикомфортне місто»). Саме «об'єкти-перформанси» і «міський перформанс» є ключем до підвищення атрактивності історичного центру, запуску кумулятивного процесу в місті і тим самим його «оживлення».

«Об'єкт-перформанс» – це місце в місті (міська площа, вулиця, квартал, двір, окрема будівля), де відбуваються дії і події, що показують певне традиційне міське життя («міський перформанс») в реальному часі і створюють позитивний емоційний вплив на велику кількість людей в процесі його сприйняття, осмислення і переживання. Це місце має пізнаваний вигляд і сполучення багатьох різних функцій єдиним сценарієм, що викликає активність. В ньому максимально активізовані три складові неповторності міста – «місце – традиції – люди».

«Об'єкт-перформанс» створюється шляхом підвищення історичної і архітектурної, функціональної і соціально-економічної атрактивності вже існуючих місць і їх елементів, або шляхом введення в них нового елемента, що організує чи активізує «міський перформанс». Зазвичай ці місця пов'язані з історією міста – історично цінні; його автентичною архітектурою чи сучасною, що її гармонійно доповнила – візуально привабливі; мають бути зручні для сприйняття інформації, перебування та пересування; функціонально наповнені, на основі існуючих, відроджених чи створених нових місцевих традицій – цікаві. Все разом забезпечує в них активне дійство, яке викликає у людини відчуття емоційного комфорту, що саме і сприяє її поверненню в це місце знову.

Виділено два типи «об'єктів-перформансів»:

- 1) саме «живе» місце атракції зі звичайним повсякденним «міським перформансом»;
- 2) місце атракції під впливом спеціальних дій людей і штучно створених ефектів для вражень зі святковим перформансом.

Активізація «міського перформансу» в історичному центрі – кульмінаційний етап у підвищенні його атрактивності і «оживленні» міста.

«Міський перформанс» – це дійство, що виникає в певному місці і часі внаслідок чергування зв'язку спостерігач – активний виконавець при зацікавленості ним. Спостерігачі і активні виконавці – це одні і ті ж самі звичайні люди, що знаходяться в цьому місці. Для активізації «міського перформансу» слід:

– виділити ключові місця для атракції (відповідно до сформованої «сітки атрактивності») – місця для зупинок, затримання уваги, різнотривалого проведення часу (тераси, майданчики, двори з красивими видами на автентичні споруди, будівлі);

– надати їм різних функцій (наприклад, рекреаційної – місць для спокійного відпочинку, спілкування, спостереження; культурно-розважальної – місць для виставок, вистав; навчально-пізнавальної – демонстрації виробів і навчання традиційним ремеслам; торгово-обслуговуючої – харчування, торгівлі; інформаційно-туристичної – отримання інформації; спортивно-розважальної – місць для міських ігор, активного відпочинку тощо);

– поєднати їх горизонтальними та вертикальними зв'язками (зручними для всіх місцями пересування);

– та залучити людей у дійство. А це залежить від різноманітності функцій та зручності перебування, сприйняття інформації і пересування.

Виділено три види «міського перформансу»: повсякденний постійний; періодичний тривалий; разовий короткочасний. Останні два – це штучно створені під певну подію, святкові, для враження. Означено групи переважних користувачів «міським перформансом» на різних часових рівнях: постійному (довгостроковому) – місцеві мешканці; короткочасному – туристи. Визначальним є повсякденний постійний «міський перформанс» і його переважні користувачі на постійному (довгостроковому) рівні – місцеві мешканці. Саме він і його цікавість є маркером атрактивності і активності існуючого середовища історичного центру, сприяє підвищенню його якості і трансформації в мультикомфортне.

Запропоновано моделі можливої трансформації існуючого середовища історичного центру під різні види «міського перформансу» на прикладі ринкової площі, як головної в малому історичному місті. Було визначено ієрархію активності просторів та простежено її можливі зміни в залежності від зміни їх функціонального навантаження для різних видів «міського перформансу». Детерміновано найбільш сталі місця незалежно від виду «міського перформансу», а саме граничні території відкритого простору площі (дотичні до будівель, що її формують) – місця для відпочинку, спілкування, спостереження. Значить саме їм слід приділити значну увагу при трансформації її середовища в мультикомфортне.

Мультикомфортне міське архітектурне середовище автором було визначено як закономірно організована сукупність будівель і відкритого міського простору, що їх об'єднує, де є присутнім стан комфорту для різних відчуттів людини в процесі його пізнання. Виділено 10 критеріїв мультикомфортного міського архітектурного середовища, а саме: екокомфорт; енергокомфорт (енергоефективність); візуальний комфорт; комфорт перебування; комфорт пересування (пішохідна доступність); санітарний комфорт (захист від перегріву, опадів, вітру, шуму); когнітивний комфорт (цікавість і зручність пізнання); адаптаційний комфорт (для всіх); утилітарний комфорт (функціональне наповнення) і, як сумарна результуюча, емоційний комфорт, та стратегії їх досягнення (рис.1). Створено модель мультикомфортного історичного міського середовища, де взаємопов'язані його образ (краса) – функція (цікавість) – інфраструктура (зручність) – і «міський перформанс» (активність) та визначені критерії мультикомфортності і ключові стратегії, відповідні для удосконалення кожної з 4-х складових. Воно буде користуватися попитом серед містян, стане цікавим для відвідання туристами та для вкладення коштів інвесторами. А це в результаті приведе до підвищення добробуту мешканців – третьої, головної складової неповторності кожного міста. Взагалі, мультикомфортне міське архітектурне середовище, де головною є людина, має стати результатом кумулятивного розвитку історичних малих міст і будь-яких РРТ в них.

У четвертому розділі «**Моделювання процесів реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст**» визначено стартові напрямки-активатори для кумулятивного розвитку історичних малих міст та розроблено стратегічну модель комплексного процесу РРТ їх історичних центрів відповідно до визначеного оптимістичного стартового напрямку-активатору; запропоновано методологічну модель комплексного процесу РРТ; сформовано дискретний комплекс методів РРТ «4С» для його проведення.

Відповідно до виявлених існуючих домінуючих ресурсів та оціненого їх стану, як позитивного, визначено найбільш перспективні три стартові напрямки-активатори, що зможуть стимулювати інші ресурси, для кумулятивного розвитку історичного малого міста, як поліфункціональної системи, і в підсумку його соціально-економічного розвитку, а саме: 1) туристичний (для Клевани, Летичіва, Почаїва, Шаргорода); 2) етнокультурний (для Нової

Ушиці, Березного); 3) рекреаційний (для Камінь-Каширського, Копайгорода, Мізоча). Вони безпосередньо не залежать від наявності в малому історичному місті якогось певного виробництва, але будуть активно стимулювати культурну, екологічну, інфраструктурну і соціальну складові міського життя, що разом сприятиме його атрактивності, економічному розвитку та підвищенню статку мешканців. В залежності від кількості домінуючих ресурсів, оцінених позитивно, стартовий напрямок-активатор був визначений як оптимістичний чи інерційний. Оптимістичними (поєднання декількох вище запропонованих) можуть бути: туристично-культурний (етнокультурний) (для Володимира-Волинського, Любомля, Дубно, Корця, Любара, Овруча, Олевська, Гайсина, Іллінців, Погребища, Дунаївців, Меджибіжа, Славути, Чорного Острова); туристично-рекреаційний (для Берестечка, Мельниці Подільської, Хмільника, Білогір'я); туристичний, культурний і рекреаційний (для Олики, Острога, Вишнівця, Кременця, Гусятина, Скали Подільської, Бара, Браїліва, Брацлава, Вороновиці, Могилів-Подільського, Тиврів, Тульчина, Немирова, Ізяслава, Полонного, Сатаніва, Старокостянтинова). Інерційний запропоновано розглядати як частину від зазначених вище оптимістичних стартових напрямків-активаторів.

Визначено переважні важелі досліджуваних історичних малих міст, на які слід спиратися і підсилувати, та слабкі сторони, які слід удосконалити при їх розвитку. До переважних важелів віднесено: позитивний екологічний стан; єдність з природним оточенням; наявність історико-культурної спадщини; збереження «духу місця»; розмірений темп життя; невеликі відстані між цікавими для відвідання будівлями і просторами; близькі відстані чи примикання один до одного центрів тяжіння; традиційна поліфункціональність історичного центру, де все «під рукою»; тісні людські зв'язки і активні громади. Слабкими сторонами є: занедбаний стан існуючої історико-культурної спадщини, її невикористання або неправильне використання; низька якість будівель сучасної архітектури, що складають фонове оточення для існуючих пам'яток; низький рівень розвитку туристичної і обслуговуючої інфраструктури, якості міського середовища, якості життя; недостатнє фінансування; і як наслідок, відтік місцевих мешканців до великих міст в пошуках роботи.

Відповідно до обраного стартового оптимістичного напрямку-активатору: мале історичне місто – туристичний, культурний і рекреаційний центр, запропоновано стратегічну модель комплексного процесу РРТ його історичного центру. Виділено її 5 складових (екологічну, історико-культурну, інфраструктурну, соціальну та економічну) (рис.2). Для кожної складової визначено ключові сценарії розвитку і відповідні стратегії. Отже:

1) для екологічної складової (природної і енергетичної) – ключовий сценарій «зелене місто» (рис.3);

2) для історико-культурної складової – «культурний кластер» (наповнення історичного центру місцями, різними функціями, перформансом та інформацією, які разом сприятимуть його розвитку як осередку культури) (рис.4);

3) для інфраструктурної складової (туристично-обслуговуючої і пішохідно-транспортної) – «туристичний хаб» (історичний центр має стати осередком місць для різного за тематикою виду туризму: подієвого, історико-культурного, духовного, рекреаційного, зеленого чи етно туризму) (рис.4);

4) для соціальної складової (комфорт проживання і перебування в місті; участь мешканців в процесі його підвищення) – «мультикомфортне місто» і «активний мешканець» (рис.5);

5) для економічної складової (добробут мешканців і економічний розвиток, як наслідок сумісного стимулу і взаємного впливу через підсилення одна одної зазначених вище чотирьох складових) – «креативна економіка» і його результуюча – «заможний мешканець».

Сценарій «мультикомфортне місто» визначено як узагальнюючий і найбільш важливий, тому в якості складових до нього було рекомендовано додати сценарії «зелене місто», «культурний кластер» та «туристичний хаб» з відповідними стратегіями. Загалом, історичний центр має стати осередком, де існуючі домінуючі позитивні історичний, архітектурний і природний ресурси разом створять основу для його розвитку як культурного центру з розвиненими зеленими зонами, соціальною інфраструктурою і туристичними сервісами, які будуть активно функціонувати, підсилюючи значення один одного, приводячи разом до подальшого економічного розвитку малого міста в цілому і якості життя в ньому.

Для всіх 45 малих історичних населених місць, що входять в межі дослідження, запропоновано перспективні стартові напрямки-активатори для кумулятивного розвитку та визначено формули стратегічної моделі комплексного процесу РРТ їх історичних центрів.

Представлена стратегічна модель спирається на запропоновану методологічну модель комплексного процесу РРТ з виділенням чотирьох ступенів РРТ (збереження, підсилення, коригування і зміни) та відповідних їм методів зі сформованого дискретного комплексу методів РРТ «4С» в залежності від вихідної ситуації – ступенів цінності і деструкції, а також принципів, прийомів і рекомендацій для трансформації існуючого середовища історичного центру в мультикомфортне і вирішення цього питання на різних системних рівнях (містобудівному, об'ємному, функціональному та соціально-економічному) (рис.6).

Відповідно до визначеної концепції, кумулятивного розвитку малих історичних міст в системі «місце – людина – традиції», комплексний процес РРТ їх історичних центрів умовно можна пов'язати на містобудівному і об'ємну рівнях (підвищенні зручності і привабливості) з контекстуальним доповненням історичних надбань новими сучасними елементами для підсилення позитивних якостей і неповторності «місця»; на функціональному рівні (підвищенні цікавості) – з «традиціями», їх збереженням, відродженням чи створенням нових і включенням у функціональне наповнення; на соціально-економічному рівні, як результуючому, (підвищенні активності) – з «людиною» і мультикомфортним міським середовищем для проживання, праці і проведення вільного часу, як результатом любих РРТ.

Сформовано **дискретний комплекс методів РРТ «4С»**, де взаємопов'язані: 4 системні рівні – 4 ступені цінності – 4 ступені деструкції – 4 ступені трансформації і відповідні їм реставраційні і реконструктивні методи, для проведення РРТ в будь-якому (різному за цінністю і деструкцією) міському середовищі на всіх системних рівнях для підвищення його цінності, цілісності і трансформації в мультикомфортне (рис.7). Це комплекс ієрархічно систематизованих існуючих реставраційних і реконструктивних методів за 4-ма ступенями РРТ (збереження, підсилення, коригування та зміни) на: зберігаючі, відновлюючі, оновлюючі та перетворюючі, які використовуються в різних комбінаціях в залежності від ступеня цінності і ступеня деструкції існуючого історичного міського середовища для здійснення якісних змін в ньому на різних системних рівнях, де кожному методу з містобудівного рівня відповідають певні методи з об'ємного і функціонального рівнів, і де застосування кожного наступного методу передбачає можливість використання при потребі попередніх.

Він є достатньо гнучким, щоб, по-перше, вирішити питання підвищення якості неоднорідного за цінністю і деструкцією історичного міського середовища. І, по-друге, може

бути застосований як для окремої будівлі, так і для всього історичного центру. Методи об'ємного рівня можуть бути використані окремо, підтягуючи відповідні з функціонального рівня, для здійснення РРТ в окремій будівлі, а можуть розглядатися як складові для послідовного здійснення РРТ всього історичного центру на всіх рівнях.

У п'ятому розділі «**Принципи, прийоми і рекомендації комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій**» сформульовано принципи, визначено прийоми та надано рекомендації, що їх розкривають; рекомендації щодо функціонального наповнення історичного центру в цілому і визначення сучасної функції для історичних будівель; запропоновані концептуальні рішення РРТ історичних центрів малих міст.

Сформульовано загальні і спеціальні принципи комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій. Загальні – рекомендовані для здійснення якісних змін в історичних центрах малих міст на всіх визначених чотирьох взаємозв'язаних системних рівнях (містобудівному, об'ємному, функціональному і соціально-економічному).

1. Принцип «**кумулятивного розвитку**» – накопичення позитивних властивостей, що разом сприяють якісній зміні. Проявляється у сумісному впливі зберігаючих, відновлюючих, оновлюючих і перетворюючих методів (як способів збереження і розвитку «традицій» через їх доповнення «новаціями») на підвищення якості накопичених позитивних властивостей існуючого історичного середовища для його трансформації в мультикомфортне для проживання, праці і проведення вільного часу людини в ньому. Це головний принцип здійснення РРТ історичних центрів, який передбачає водночас збереження чільного значення історичного розпланування і забудови та введення необхідних нових сучасних елементів, що підвищать їх якість, забезпечать «оживлення» і континуальність.

2. Принцип «**контекстуального доповнення**» – введення нових елементів для підсилення, коригування і зміни історичного міського середовища відповідно сформованому контексту. Нові елементи (їх місце і форма) диктуються історичним оточенням і гармонійно його доповнюють, підвищуючи визначальні характеристики неповторності «місця» і його активність.

3. Принцип «**атрактивного просторового розкриття**» – виділення місць атракції, привернення уваги і активізація дій людей в них для найвигіднішого показу і отримання позитивних вражень від історичного центру і міста в цілому. Сприяє підвищенню його атрактивності (візуальної привабливості, фізичної і функціональної наповненості, зручності сприйняття інформації, перебування і пересування).

4. Принцип «**мультикомфортності**» – забезпечення якісного різнотривалого перебування різних людей в історичному центрі.

Додатково виділено спеціальні принципи для різних рівнів:

– містобудівного – принцип розпланувальної і об'ємно-просторової «**цілісності**» – підтримання історичного центру в стані, при якому всі його елементи мають такі характеристики (форму – місце – зміст – значення) і зв'язки, що дозволяють забезпечити його гармонійне існування та розвиток. Сприяє запобіганню, зменшенню і усуненню деструкції;

– об'ємного – принцип «**відповідності**» архітектурно-розпланувального рішення будівлі її композиційній ролі в історичному середовищі (домінантній, акцентній, рядовій). Принцип базується на збереженні традиційної різниці об'ємів, форм та оздоблення домінуючої і рядової будівель та підпорядкування історичною домінантою оточення;

– функціонального – принцип «**поліфункціональності і рекомбінації функцій**». Передбачає збереження і орієнтацію при сучасному розвитку на традиційну для історичних центрів малих міст поліфункціональність, а саме: 1) концентрацію різних функцій на одній невеликій території; 2) концентрацію різних основних функцій (функцій домінант) на одній невеликій території, при цьому додаткові (функції рядового оточення) є спільними для всіх основних. А також перерозподілу функцій (рівномірного наповнення і урізноманітнення) для «оживлення» і підвищення якості історичного центру і запобігання монофункціональності;

– соціально-економічного – принцип «**транспарентності**» – відкритість малого історичного міста до взаємодії всіх зацікавлених людей (мешканців, архітекторів, науковців, інвесторів, влади) в його якісному кумулятивному розвитку.

Для розкриття сформульованих загальних та спеціальних принципів містобудівного, об'ємного і функціонального рівнів було визначено 41 прийом і запропоновано їх комбінації для підсилення дії якісних змін. Також виділена умовна відповідність сформульованих принципів з визначеними ступенями і методами РРТ.

Як ключові слід виділити наступні прийоми розпланувальної, об'ємно-просторової і функціональної трансформації історичних центрів: «прихована» реставрація; «перенесення» історичних розмірів і форм на нову забудову і простір; «зміщення» фасадів; «прихована» реконструкція внутрішньо квартальних міських просторів; створення «місць для вражень»; «поділ і обмеження» просторів; «відкриті межі» між будівлею і простором площі; створення «об'єктів-перформансів»; «єдиний пішохідний простір»; «зелене кільце»; «пломбування»; «камерні квартали» з внутрішнім двором; архітектурна і масштабна «селективність»; «горизонтальне» і «вертикальне» зонування; активізація «граничних зон» тощо.

Відповідно до сформульованих принципів надані рекомендації щодо розпланувальної, об'ємно-просторової, архітектурно-образної і функціональної трансформації історичних центрів малих міст, відображені на рис. 8 – 10. Проілюстровано їх втілення в концептах РРТ історичних центрів м. Бара, смт Клевани, смт Олики.

Надано рекомендації щодо функціонального наповнення історичного центру. Запропоновано створення єдиного пішохідного простору, що поєднає всі існуючі пам'ятки та атрактивні будівлі і споруди (домінантні і акцентні місця, що вони формують) та функції, що вони приносять у місто (основні – функції домінант; додаткові – функції рядового оточення; функції обов'язкових і необов'язкових соціальних практик). Це дає можливість прослідити функціональну наповненість і рівномірність розподілу різних функцій та підсилити, скорегувати чи змінити їх за необхідності і відповідно до технічних можливостей історичних будівель. Функціональне наповнення рекомендовано також за рахунок створення нових акцентних місць з переважно функціями необов'язкових соціальних практик (різноманітного проведення вільного часу). Це доповнить образ історичного центру (за рахунок нових акцентів); зробить його більш цікавим (за рахунок функціонального урізноманітнення новими функціями); і зручним (де все під рукою, за рахунок функціонального наповнення). При цьому буде збережена традиційна поліфункціональність.

Запропоновано наступний розподіл та поєднання функцій і структурних елементів (пішохідної вулиці, площі, двору і будівель) історичного центру в горизонтальній і вертикальній площині. За можливості, підземний рівень відкритих просторів і нових будівель – для паркування автомобілів; для історичних будівель – громадські функції (продовження функцій першого поверху). Наземний – переважно пішохідний з функціями, пов'язаними з

пересуванням, спілкуванням, відпочинком. Перший поверх будівель – громадські функції (торгова, обслуговуюча, культурно-просвітня, спортивно-розважальна, туристична), для окремих будівель – комунікаційна (зв'язок вулиці чи площі з внутрішнім двором). Другий та вищі поверхи будівель – переважно житлова функція (постійне і тимчасове житло), лише для окремих будівель можливі громадські функції (наприклад, офісна, адміністративна). В горизонтальній площині: центральна частина пішохідної вулиці чи площі – для транзиту, активного відпочинку, прогулянки, короткотривалого спокійного відпочинку; гранична зона вулиці (площі), дотична до оточуючих будівель – для функцій необов'язкових соціальних практик – проведення вільного часу (спостереження, зустрічей, спілкування, різотривалого спокійного відпочинку); будівлі, що формують вулицю (площу) – для функцій, пов'язаних з обов'язковими і необов'язковими соціальними практиками (працею, проживанням, торгівлею і культурно-пізнавальним відпочинком); внутрішні двори кварталів, що оточують вулицю (площу) – для тривалого відпочинку, спілкування, обслуговування. Дані рекомендації сприяють рівномірному розподілу різних функцій в історичному центрі і запобігають чи усувають монофункціональність, яка є одною з причин деструкції.

Також надано рекомендації щодо визначення сучасної функції для історичної будівлі – після аналізу та зіставлення наступних чотирьох чинників: її первісної історичної функції; її наразі існуючої функції; сучасних вимог до цієї будівлі виходячи з перспективного розвитку історичного малого міста в цілому; її архітектурно-розпланувальних, конструктивних та інженерно-технічних можливостей для отримання нової функції. Визначено, в яких випадках і при застосуванні яких методів для цієї будівлі слід підсилити первісну історичну функцію; активізувати існуючу чи надати нову. Встановлено, яка саме нова функція буде можливою і доцільною для певного типу історичних будівель (храму, ратуші, торгових рядів, замку, житлових, промислових будівель) для збереження і підвищення їх історико-культурної, утилітарної і соціально-економічної цінності, забезпечення їх функціональної активності і активності історичного центру в цілому та виходячи з можливості втручання в них.

Запропонована методологія була апробована при розробці концептуальних проектів РРТ історичних центрів м. Бара Вінницької обл., смт Олики Волинської обл., смт Клевані Рівненської обл., смт Меджибіжа Хмельницької області в рамках дипломного та конкурсного проектування на кафедрі ІТА КНУБА під керівництвом автора. В представлених в авторефераті рисунках були використані візуалізації з цих проектів.

В роботі детально розглянуто в основному малі історичні міста Волинсько-Подільського регіону. Однак, запропоновані методики, сформований дискретний комплекс методів РРТ «4С», визначені принципи, прийоми і рекомендації можуть бути застосованими для всіх історичних міст України.

ВИСНОВКИ

1. На підставі аналізу і систематизації теоретичного і практичного вітчизняного і зарубіжного досвіду реставрації, реконструкції та сучасної забудови історичних міст, у відповідності до положень ЮНЕСКО і враховуючи діючі українські нормативні документи щодо охорони культурної спадщини надано визначення поняттю «реставраційно-реконструктивна трансформація» (РРТ), як комплексному процесу взаємопов'язаних реставраційних і реконструктивних змін в окремих будівлях, відкритих просторах і міському

архітектурному середовищі в цілому для підвищення цінності і цілісності та переходу на новий якісний рівень. Поняття «РРТ» введено як об'єднуюче в собі всі реставраційні і реконструктивні якісні зміни – трансформації. Виділено 4 ступеня РРТ в залежності від активності втручання: збереження, підсилення, коригування і зміну, при цьому збереження і підсилення віднесено до реставраційних, коригування і зміну – до реконструктивних трансформацій.

2. Започатковано новий напрямок дослідження перспективного розвитку історичних малих міст – кумулятивний розвиток і підхід до реставраційно-реконструктивних трансформацій їх історичних центрів в системі «місце – людина – традиції», де визначальною є «людина», який поєднує традиції і новації та забезпечує сталу континуальність, атрактивність і активність «місця», трансформацію в мультикомфортне для проживання, зайнятості і проведення вільного часу, що сприятиме «оживленню» міста і підвищенню добробуту мешканців.

3. Розроблено методологію комплексного процесу РРТ історичних центрів малих міст, в тому числі: методики визначення «генетичного коду» міст і детермінації деструкції їх історичних центрів для встановлення якісного показника їх існуючого стану – ступенів цінності і деструкції, як підоснови для визначення можливих ступенів трансформації і відповідних методів (виділено по чотири ступені цінності і деструкції ділянок історичного центру і відповідні їм можливі методи РРТ: зберігаючі і відновлюючі – для I ступеня цінності та I і II ступеня деструкції; оновлюючі – II і III ступеня цінності та III ступеня деструкції; перетворюючі – III і IV ступеня цінності та IV ступеня деструкції); методику атрактивного розкриття історичного центру з виділенням на основі сформованої «сітки атрактивності» головних місць атракції, «об'єктів-перформансів» («мистецького кварталу», «торгової вулиці», «ремісничого майдану», «культурного двору» тощо), і активізацією різного виду «міського перформансу» (повсякденного постійного, періодичного тривалого, разового короткочасного), спираючись на традиції, для запуску кумулятивного процесу «оживлення» історичного малого міста.

4. Здійснено систематизацію існуючих реставраційних і реставраційних методів в ієрархічному порядку за можливістю привнесення нового в історично сформоване. Запропоновано їх класифікацію: 1) за активністю втручання на: зберігаючі, відновлюючі, оновлюючі і перетворюючі, де зберігаючі і відновлюючі – реставраційні, а оновлюючі і перетворюючі – реконструктивні; 2) за проведенням якісних змін на різних системних рівнях на: містобудівні, об'ємні та функціональні. Розроблено таблицю їх відповідності в залежності від активності втручання та використання для різних системних рівнів, що дає можливість створювати їх комбінації для різних ступенів трансформації.

5. Сформовано дискретний комплекс методів РРТ «4С», де взаємопов'язані: 4 системні рівні – 4 ступені цінності – 4 ступені деструкції – 4 ступені трансформації і відповідні їм реставраційні і реконструктивні методи, для проведення РРТ в будь-якому (неоднорідному, різному за цінністю і деструкцією) міському середовищі одночасно на всіх системних рівнях для підвищення його цінності, цілісності і трансформації в мультикомфортне. Це комплекс ієрархічно систематизованих існуючих реставраційних і реконструктивних методів за 4-ма ступенями РРТ (збереження, підсилення, коригування та зміни) на: зберігаючі, відновлюючі, оновлюючі та перетворюючі, які використовуються в різних комбінаціях в залежності від вихідної ситуації – ступенів цінності і деструкції, та проведення якісних змін на різних

системних рівнях, де кожному методу з містобудівного рівня відповідають певні методи з об'ємного і функціонального рівнів, і де застосування кожного наступного методу передбачає можливість використання при потребі попередніх.

6. Виділено параметри, як визначальні характеристики «місця», для оцінки «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту та можливої нової забудови при РРТ історичного центру у відповідності з ним: масштабні, пропорційні, модульні співвідношення, характерні розпланування, об'ємно-просторова композиція, морфологія, силует, видове розкриття, парцеляція кварталів і фасадів будівель, конструктивні, стильові, матеріальні і фактурні та колористичні особливості, типологія і функції існуючої забудови і простору, зв'язки між окремими елементами в системі історичного центру і міста в цілому та образні асоціації, пов'язані з певним місцем. Визначено, що відповідність контексту є умовою збереження і підсилення неповторності «місця», забезпечення його континуальності.

7. Надано визначення «мультикомфортного міського архітектурного середовища» як закономірно організованої сукупності будівель і відкритого міського простору, що їх об'єднує, де є присутнім стан комфорту для різних відчуттів людини в процесі його пізнання. Виділено 10 критеріїв його визначення: екокомфорт; енергокомфорт (енергоефективність); візуальний комфорт; комфорт перебування; комфорт пересування (пішохідна доступність); санітарний комфорт (захист від перегріву, опадів, вітру, шуму); когнітивний комфорт (цікавість і зручність пізнання); адаптаційний комфорт (для всіх); утилітарний комфорт (функціональне наповнення) та емоційний комфорт, як сумарна результуюча. Розроблено модель мультикомфортного історичного міського середовища – результату РРТ історичного центру малого міста, де взаємопов'язані його образ (краса) – функція (цікавість) – інфраструктура (зручність) – і міський перформанс (активність) та визначені критерії мультикомфортності і стратегії, відповідні для удосконалення кожної з 4-х складових.

8. Відповідно до позитивно оціненого стану існуючих домінуючих ресурсів визначено стартові напрямки-активатори, що зможуть стимулювати інші ресурси, для кумулятивного розвитку історичних малих міст (туристичний, культурний, рекреаційний). Запропоновано стратегічну модель комплексного процесу РРТ їх історичних центрів, яка налічує 5 складових: екологічну, історико-культурну, інфраструктурну, соціальну та економічну. Визначено ключові сценарії і відповідні стратегії якісних змін для кожної складової: екологічної – «зелене місто»; історико-культурної – «культурний кластер»; інфраструктурної – «туристичний хаб»; соціальної – «мультикомфортне місто»; економічної – «креативна економіка», для їх спільного сприяння трансформації існуючого міського середовища в мультикомфортне.

9. Сформульовано принципи комплексного процесу РРТ історичних центрів, з яких виділено загальні, для різних системних рівнів: принцип «кумулятивного розвитку» (накопичення позитивних властивостей, що разом сприяють якісній зміні, поєднання «традицій» і «новацій»); принцип «контекстуального доповнення» (введення нових будівель і просторів відповідно сформованому контексту); принцип «атраکتивного просторового розкриття» (підвищення атрактивності історичного центру); принцип «мультикомфортності» (забезпечення якісного довготривалого перебування людей в історичному центрі); та спеціальні: для містобудівного рівня – принцип «розпланувальної і об'ємно-просторової цілісності» (сприяє запобіганню, зменшенню і усуненню деструкції); об'ємного рівня – принцип «відповідності» архітектурно-розпланувального рішення будівлі її композиційній

ролі в історичному середовищі (домінантній, акцентній, рядовій); функціонального рівня – принцип «поліфункціональності та рекомбінації функцій» (передбачає функціональне наповнення і урізноманітнення для підвищення якості історичного центру і запобігання монофункціональності); соціально-економічного рівня – принцип «транспарентності». Для розкриття загальних і спеціальних принципів містобудівного, об'ємного і функціонального рівнів визначено 41 прийом та рекомендовані їх комбінації для підсилення дії якісних змін.

10. Відповідно до визначених принципів надано рекомендації щодо розпланувальної, об'ємно-просторової, архітектурно-образної і функціональної трансформацій історичних центрів малих міст. Рекомендовано їх рівномірне функціональне наповнення за рахунок: спільних додаткових функцій (рядового оточення) для всіх основних функцій (домінант); створення нових акцентних місць з переважно функціями для необов'язкових соціальних практик (різноманітного проведення вільного часу); розподілу і поєднанню функцій та структурних елементів (пішохідної вулиці, площі, двору і будівель) в горизонтальній і вертикальній площині, що забезпечить збереження їх традиційної поліфункціональності та підвищить якість. Визначено, в яких випадках і при застосуванні яких методів РРТ для історичних будівель слід: підсилити первісну функцію; активізувати існуючу; надати нову. Встановлено, яка саме нова функція буде можливою і доцільною для певного типу історичних будівель (храму, ратуші, торгових рядів, замку, житлових, промислових будівель) для збереження і підвищення їх історико-культурної, утилітарної і соціально-економічної цінності та забезпечення функціональної активності історичного центру в цілому.

11. Доведено, що визначений новий напрямок дослідження кумулятивного розвитку історичних малих міст і запропонована методологія комплексного процесу РРТ їх історичних центрів відповідають основоположним засадам теорії сталого розвитку і сприятимуть їх атракції і «оживленню» через поєднання найкращого історичного і нового. Допоможуть формуванню і реалізації державних програм їх стратегічного розвитку і рішенню практичних завдань по збереженню їх історико-культурної спадщини, підвищенню її цінності та якості сучасного оточення для трансформації існуючого середовища в мультикомфортне для проживання, праці і проведення вільного часу, в цікаве для відвідання та інвестування, що стимулює економічний розвиток малих міст і підвищить рівень життя їх мешканців. Впровадження запропонованої методології здійснено в концептуальних проектах РРТ історичних центрів м. Бара (Вінницької обл.), м. Володимира-Волинського і смт Олики (Волинської обл.), смт Клевани (Рівненської обл.), смт Меджибіжа (Хмельницької обл.) за участю автора як керівника; трьох методичних вказівок; навчальній програмі «Інформаційне моделювання процесів реконструкції архітектурного середовища». Подальший розвиток визначеного напрямку досліджень може проявитися у підвищенні меж універсальності стратегічної моделі до міжрегіональних – формуванні системи малих історичних міст як єдиного історико-культурного туристичного кластеру України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Лещенко Н. А. Напрямки сучасного розвитку та використання архітектурних споруд історичних ансамблів малих міст Західної України. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2006. Вип. 15. С. 120 – 124. ISSN 2077-3455.

2. Лещенко Н. А. Планувальні та об'ємно-просторові особливості в рішеннях історичних архітектурних ансамблів малих міст Західної України. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2011. Вип. 27. С. 244 – 250. ISSN 2077-3455.

3. Лещенко Н. А. Сучасний розвиток історичного центру малого міста (на прикладі пропозиції по реконструкції історичного центру смт. Клевань Рівненської області). Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2012. Вип. 30. С. 232 – 236. ISSN 2077-3455.

4. Лещенко Н. А. Відродження архітектурного ансамблю історичного центру малого міста (на прикладі пропозиції по регенерації історичного центру смт. Олики Волинської області). Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2014. Вип. 35. С. 421 – 428. ISSN 2077-3455.

5. Лещенко Н. А. Якісне сучасне архітектурне середовище історичного центру малого міста. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2014. Вип. 36. С. 142 – 146. ISSN 2077-3455.

6. Лещенко Н. А. Пропозиції по реконструкції архітектурного ансамблю історичного центру міста Бар Вінницької області. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2015. Вип. 38. С. 416 – 420. ISSN 2077-3455.

7. Лещенко Н. А. Ревалоризація історичних центрів малих міст. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2015. Вип. 41. С. 218 – 223. ISSN 2077-3455.

8. Лещенко Н. А. Вплив контекстів на формування та розвиток міського архітектурного середовища. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2016. Вип. 43. С. 186 – 190. ISSN 2077-3455.

9. Лещенко Н. А. Міста-музеї чи міста для життя. Містобудування та територіальне планування: наук. – техн. збірник. Київ, 2016. Вип. 59. С. 270 – 274. ISSN 2076-815X.

10. Лещенко Н. А. Сучасна функціональна адаптація історичних будівель в умовах реконструкції історичних центрів малих міст. Архітектурний вісник КНУБА: наук. – вироб. збірник. Київ, 2016. Вип. 8 – 9. С. 176 – 181.

11. Лещенко Н. А. Створення мультикомфортного архітектурного середовища в умовах реконструкції історичного центру малого міста. Містобудування та територіальне планування: наук. – техн. збірник. Київ, 2016. Вип. 60. С. 207 – 213. ISSN 2076-815X.

12. Лещенко Н. А. Збереження та оновлення історичного середовища в контексті сталого розвитку міста. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 47. С. 111 – 115. ISSN 2077-3455.

13. Лещенко Н. А. Ревалоризація як складова процесу відновлення та сталого розвитку історичного малого міста. Архітектурний вісник КНУБА: наук. – вироб. збірник. Київ, 2017. Вип. 13. С. 49 – 53. ISSN 2519-8661.

14. Лещенко Н. А. Створення привабливих міських просторів в процесі реконструкції архітектурного середовища історичного малого міста. Містобудування та територіальне планування: наук. – техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 65. С. 304 – 309. ISSN 2076-815X (print), ISSN 2522-9206 (online).

15. Лещенко Н. А. Проблеми оновлення історичного міського середовища. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 49. С. 152 – 157. ISSN 2077-3455.

16. Лещенко Н. А. Об'єкти – перформанси в моделі ревалоризації історичних центрів малих міст. Містобудування та територіальне планування: наук. – техн. збірник. Київ, 2018. Вип. 66. С. 365 – 369. ISSN 2076-815X (print), ISSN 2522-9206 (online).

17. Лещенко Н. А. Модель ревалоризації історичного центру смт. Меджибіж. Архітектурний вісник КНУБА: наук. – вироб. збірник. Київ, 2018. Вип. 14-15. С. 163 – 167. ISSN 2519-8661.

18. Лещенко Н. А., Гулей Д. В. Регенерація житлового кварталу Подільського району в контексті історичної забудови міста Києва. Містобудування та територіальне планування: наук. – техн. збірник. Київ, 2019. Вип. 69. С. 225 – 234. ISSN 2076-815X (print), ISSN 2522-9206 (online). *Особистий внесок здобувача: постановка проблеми, визначення факторів впливу та стратегій регенерації забудови історичних кварталів.*

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних

19. Лещенко Н. А. Реконструктивні трансформації забудови історичного центру малого міста (на прикладі площі пам'яті в місті Бар Вінницької області). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура: збірник наукових праць. Львів, 2018. № 893. С. 59 – 66. ISSN 2523-4757. (Index Copernicus).

20. Leshchenko N. New buildings in the historical urban environment. Architectural Studies. Lviv, 2018. Vol. 4, No 1. P. 45 – 52. ISSN 2411-801X. (Index Copernicus).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

21. Leshchenko N. New construction and reconstruction of the historic architectural environment in a view of zones of protection the monuments of architecture and town planning. Motrol. Lublin – Rzeszow, 2016. Vol. 18, No 10. P. 33 – 43. ISSN 1730-8658. (Index Copernicus).

22. Leshchenko N. Revalorization of iconic urban complexes of historical centers of small towns (on an example of Klevan, Rivne Region). Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications: collection of scientific articles. Chelm, 2017. № 9. P. 146 – 151. ISSN 2544-6517.

23. Лещенко Н. А. Ревалоризация как реставрационная трансформация для создания качественной городской среды исторического малого города. Вестник Брестского государственного технического университета. Строительство и архитектура: науч. – теоретич. журнал. Брест, 2018. № 1 (109). С. 7 – 10. ISSN 1818-1112. (РИНЦ Science Index).

24. Leshchenko N. Renovation - new life for old buildings. Przestrzen Urbanistyka Architektura. Krakow, 2018. Vol. 2. P. 135 – 146. ISSN 2544-0853, e-ISSN 2544-6630.

25. Leshchenko N., Holovatiuk A. Inclusive public space as the result of modern functional adaptation of architectural monuments. Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications: collection of scientific articles. Chelm, 2018. № 10. P. 78 – 86. ISSN 2544-6517. *Особистий внесок здобувача: постановка проблеми, визначення стратегій та*

розробка рекомендацій по створенню інклюзивного публічного простору при сучасній функціональній адаптації пам'ятки архітектури.

26. Leshchenko N., Tovbych V. Modern approaches to the revitalization of historical ex-industrial architecture. *Wiadomosci Konserwatorskie. Journal of Heritage Conservation*. Warszawa, 2019. № 60. P. 51 –58. ISSN 8060-2395. (POL-index, BazTech, BazHum, Index Copernicus, SCOPUS). *Особистий внесок здобувача: основна частина, висновки, бібліографія.*

27. Leshchenko N., Tovbych V. Revived degraded monuments of fortification architecture –potential for the historical small towns development. *Budownictwo i Architektura*. Lublin, 2020. Vol. 19 (1). P. 47 – 54. ISSN 1899-0665 (print), ISSN 2544-3275 (online). (Arianta, BASE, BazTech, CEEOL, Dimensions, DOAJ, EBSCO, ERIH Plus, Google Scholar, Index Copernicus, Infona, PBN/POL-Index, TIB, WorldWideScienc). *Особистий внесок здобувача: постановка проблеми, визначення цілі, основна частина, висновки, бібліографія.*

Тези і матеріали наукових конференцій

28. Лещенко Н. А. Ревалоризація історичного середовища як умова сталого розвитку малого міста. Збірник наукових статей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку». Бар, 2016. Вип. 4. С. 174 – 179. ISBN 978-617-7171-52-1.

29. Лещенко Н. А. До питання сучасного розвитку історичних малих міст Волині та Поділля. Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація. Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції. Київ – Тернопіль, 2016. Вип. II. Ч. 2. С. 63 – 66. ISBN 978-966-654-441-7.

30. Лещенко Н. А. До питання оновлення забудови історичного міста. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції: «Архітектура історичного Києва. Контекст і втручання». Київ, 2017. С. 73 – 74.

31. Лещенко Н. А. До питання сталого розвитку історичного малого міста. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Сталий розвиток міст (містобудівний аспект)». Харків, 2017. С. 53 – 55.

32. Лещенко Н. А. До питання ревалоризації історичного міського середовища. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: «Архітектура історичного Києва. Феномен урбанізованих ландшафтів». Київ, 2018. С. 74 – 76.

33. Leshchenko N. Scientific research - basis of competent projects of reconstruction of historical environment. *Materials of the VIII International scientific conference from the series: «Phenomena of borderland»*. Szczecin, 2019. P. 30. ISSN 1895-3247.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

34. Leshchenko N. Pre-project research cycle of the architectural environment of the small town's historical center as an analytical stage of it reconstruction. *Підводні технології: міжнародний науково-виробничий журнал*. Київ, 2016. Вип. 3. С. 66 – 74. ISSN 2415-8550 (print), ISSN 2415-8569 (online). (Get CITE, Google academy, Index Copernicus, JOUR Info, Research Bible, Scientific Indexing Services, The Global Impact Factor, Ulrichs web, Web IPБІС).

35. Лещенко Н. А. Збереження «духу місця» при ревалоризації забудови історичного малого міста. *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*. Одеса, 2017. Вип. 67. С. 8 – 12. ISSN 2415-377X. (Index Copernicus).

Методичні рекомендації

36. Лещенко Н. А. Інформаційне моделювання процесів реконструкції міського середовища: [методичні рекомендації]. Київ, 2015. 15с. *(Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» з дисципліни «Інформаційне моделювання процесів реконструкції архітектурного середовища» кафедрою інформаційних технологій в архітектурі КНУБА від 9 квітня 2015 року, протокол №9).*

37. Лещенко Н. А. Передпроектний цикл досліджень історичного архітектурного середовища: [методичні рекомендації]. Київ, 2015. 17с. *(Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» з дисципліни «Інформаційне моделювання процесів реконструкції архітектурного середовища» кафедрою інформаційних технологій в архітектурі КНУБА від 9 квітня 2015 року, протокол №9).*

38. Лещенко Н. А. Реконструкція архітектурного середовища з урахуванням охоронного зонування території історичного міста: [методичні рекомендації]. Київ, 2015. 22с. *(Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» з дисципліни «Інформаційне моделювання процесів реконструкції архітектурного середовища» кафедрою інформаційних технологій в архітектурі КНУБА від 9 квітня 2015 року, протокол №9).*

АНОТАЦІЯ

Лещенко Н.А. Методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора архітектури зі спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. – Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2020.

Дисертаційне дослідження присвячено методології РРТ історичних центрів малих міст. Надано визначення поняттю «реставраційно-реконструктивна трансформація» (РРТ), як комплексному процесу взаємопов'язаних реставраційних і реконструктивних змін в окремих будівлях, відкритих просторах і міському архітектурному середовищі в цілому для підвищення цінності і цілісності та переходу на новий якісний рівень.

Започатковано новий напрямок дослідження перспективного розвитку історичних малих міст – кумулятивний розвиток і підхід до РРТ їх історичних центрів в системі «місце – людина – традиції», де визначальною є «людина», який поєднує традиції і новації та забезпечує сталу континуальність, атрактивність і активність міст. Запропоновано нову методологію комплексного процесу РРТ для трансформації різного за цінністю і деструкцією історичного міського середовища в мультикомфортне, як системну узагальнюючу теорію, що вирішує питання для різних ступенів РРТ (збереження, підсилення, коригування і зміни) на чотирьох взаємозв'язаних рівнях (містобудівному, об'ємному, функціональному та соціально-економічному) із застосуванням в різних комбінаціях відповідних методів РРТ, сформованих в єдиний дискретний комплекс.

Розроблено методики визначення «генетичного коду» історичного міста та детермінації ступеня деструкції його історичного центру; методику атрактивного розкриття

історичного центру зі створенням «об'єктів-перформансів» і активізацією різного виду «міського перформансу» для «оживлення» міста. Виділено 18 параметрів для оцінки «сталості» історично сформованого архітектурно-містобудівного контексту та можливої нової забудови при РРТ в ньому для забезпечення контекстуальності; 10 критеріїв мультикомфортності та запропоновано модель мультикомфортного історичного міського середовища.

Розроблено стратегічну і методологічну моделі комплексного процесу РРТ історичних центрів малих міст; дискретний комплекс методів РРТ «4С», принципи, прийоми і рекомендації його проведення; рекомендації щодо визначення сучасної функції для історичних будівель; функціонального наповнення історичних центрів.

Ключові слова: реставраційно-реконструктивні трансформації, історичні малі міста, мультикомфортне міське середовище, дискретний комплекс методів РРТ «4С».

АННОТАЦИЯ

Лещенко Н.А. Методологические основы реставрационно-реконструктивных трансформаций исторических центров малых городов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора архитектуры по специальности 18.00.01 – Теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. – Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Киев, 2020.

Диссертация посвящена методологии РРТ исторических центров малых городов. Определено понятие «реставрационно-реконструктивная трансформация» (РРТ), как комплексный процесс взаимосвязанных реставрационных и реконструктивных изменений в отдельных зданиях, открытых городских пространствах и городской архитектурной среде в целом для повышения ценности, целостности и перехода их на новый качественный уровень.

Определено новое направление исследования перспективного развития исторических малых городов – кумулятивное развитие и подход к РРТ их исторических центров в системе «место – человек – традиции», объединяющее традиции и новации, обеспечивающее их устойчивую континуальность, аттрактивность и активность. Предложено новую методологию комплексного процесса РРТ для трансформации исторической городской среды разной ценности и деструкции в мультикомфортную, как системную теорию, которая решает вопросы для разных степеней РРТ (сохранения, усиления, коррекции, изменения) на четырех взаимосвязанных уровнях (градостроительном, объемном, функциональном и социально-экономическом) с применением в различных комбинациях соответствующих методов РРТ, сформированных в единый дискретный комплекс.

Разработаны методики определения «генетического кода» исторического города и детерминации степени деструкции его исторического центра; методика аттрактивного раскрытия исторического центра с созданием «объектов-перформансов» и активизацией различного вида «городского перформанса» для «оживления» города. Выделено 18 параметров для оценки «устойчивости» исторически сложившегося архитектурно-градостроительного контекста и возможной новой застройки при РРТ в нем для обеспечения контекстуальности; 10 критериев мультикомфортности; предложена модель мультикомфортной исторической городской среды.

Разработано стратегическую, методологическую модели комплексного процесса РРТ; дискретный комплекс методов РРТ «4С», принципы, приемы, рекомендации его проведения; рекомендации по определению современной функции для исторических зданий; функционального наполнения исторического центра.

Ключевые слова: реставрационно-реконструктивные трансформации, исторические малые города, мультикомфортная городская среда, дискретный комплекс методов РРТ «4С».

ABSTRACT

Leshchenko N.A. Methodological foundations of the restoration-reconstructive transformations of the historical centers of small towns. – As a manuscript.

Thesis for scientific degree of Doctor of Architecture in specialty 18.00.01 – Theory of Architecture, Restoration of Architectural Monuments. – Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, 2020.

The dissertation study is devoted to the methodology of restoration-reconstructive transformations of the historical centers of small towns. The definition of «restoration-reconstructive transformation» (RRT) is given as a complex process of interconnected restoration and reconstruction changes in buildings, open urban spaces and urban architectural environment as a whole to move them to a new qualitative level.

A new direction of research of the perspective development of the historical small towns is defined – cumulative development and approach to RRT of their historical centers in the system «place – people – traditions», where «people», and first of all, locals are the main. A new methodology of the integrated RRT process for transforming the existing urban environment into a multi-comfortable is proposed as a system theory, which solves issues at four interconnected levels (urban, volumetric, functional and socio-economic) and links the RRT methods into a single discrete complex.

Methods of determination the «genetic code» of a historical city and the degree of destruction of its historical center have been developed to establish a qualitative indicator of its existing state. The method of attractive disclosure of the historical center with the creation of «objects-performances» and the organization of various types of «urban performance» to activate it and increase value is proposed.

18 parameters were allocated as defining characteristics for assessing the preservation of the uniqueness of the historically developed architectural and urban planning context and adding a new building into it. 10 criteria of multi-comfort and strategies for transforming the historical urban environment into a multi-comfortable environment for living, employment and free time have been identified.

The strategic and methodological models of the integrated RRT process, «4С» discrete complex of RRT methods, principles, techniques and recommendations for its implementation have been developed. Recommendations on the definition of the modern function for historical buildings, the functional content, distribution and combination of functions and structural elements of the historical center in the horizontal and vertical plane are proposed.

Key words: restoration-reconstructive transformations, historical small towns, multi-comfortable urban environment, «4С» discrete complex of RRT methods.

<p>1</p> <p>ЕКОКОМФОРТ</p> <p>"ЗЕЛЕНЕ МІСТО"</p> <p>ПРИРІЧКОВА ТЕРИТОРІЯ - ГОЛОВНА МІСЬКА РЕКРЕАЦІЯ</p> <p>ІСТОРИЧНИЙ ЦЕНТР - ПЕРЕВАЖНО ПІШОХІДНИЙ</p> <p>ПРОМИСЛОВІ ПІДПРИЄМСТВА, ТРАНЗИТНИЙ ТРАНСПОРТ - ЗА МЕЖИ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ</p> <p>МАТЕРІАЛИ РЕЦИКЛІНГУ В ОЗДОБЛЕННІ</p> <p>БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ КВАРТАЛ РЕНОВАЦІЯ СКЛАДСЬКОЇ ТЕРИТОРІЇ БРЕСТ, БІЛАРУСЬ ФАСАДИ - ГОЛОВАТЮК А., ЛЕШЕНКО Н.</p>	<p>2</p> <p>ВІЗУАЛЬНИЙ КОМФОРТ</p> <p>АВТЕНТИЧНІСТЬ</p> <p>ЗБЕРЕЖЕНІ, ВІДРЕСТАВРОВАНІ ПАМ'ЯТКИ</p> <p>ЦІЛІСНИЙ КОНТЕКСТ (ВІДСУТНІСТЬ ДЕСТРУКЦІЇ)</p> <p>ГАРМОНІЙНО ПОЄДНАНЕ "СТАРЕ" І "НОВЕ"</p> <p>ЯКІСНІ МАТЕРІАЛИ ОЗДОБЛЕННЯ</p> <p>"ЗЕЛЕНІ ОСТРІВКИ"</p> <p>МІСЦЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ВІЛЬНОГО ЧАСУ ІЗ ШТУЧНИМИ ВОДОЙМАМИ</p> <p>ПРИРОДНЕ ОСВІТЛЕННЯ, СВІТОПРОНИКНІСТЬ</p> <p>СМТ. ОЛИКА КОНЦЕПТ РИНКОВОГО КВАРТАЛУ</p>		
<p>3</p> <p>КОМФОРТ ПЕРЕБУВАННЯ</p> <p>БРЕСТ, БІЛАРУСЬ</p>	<p>ПІШОХІДНИЙ МАСШТАБ ДЛЯ БУДІВЕЛЬ І ПРОСТОРІВ</p> <p>"ПЕРЕТКАЮЧІ" КОРДОНИ МІЖ БУДІВЛЯМИ І ПРОСТОРОМ</p> <p>НЕВЕЛИКІ ВІДКРИТІ МАЙДАНЧИКИ (НАВИСИ, АРКАДИ, ГАЛЕРЕЇ)</p> <p>ВУЛИЧНІ МЕБЛІ</p> <p>ЕЛЕМЕНТИ ЛАНДШАФТНОГО БЛАГОУСТРОЮ</p> <p>ПАРКЛЕТИ</p>	<p>4</p> <p>КОМФОРТ ПЕРЕСУВАННЯ (ПІШОХІДНА ДОСТУПНІСТЬ - "ВСЕ ПІД РУКОЮ")</p> <p>БРЕСТ, БІЛАРУСЬ</p>	<p>ВСІ ОБОВ'ЯЗКОВІ І НЕОБОВ'ЯЗКОВІ МІСЬКІ ФУНКЦІЇ В ПІШОХІДНИЙ ДОСТУПНОСТІ</p> <p>КОМПАКТНІ ЖИТЛОВІ КВАРТАЛИ, РІЗНІ ГРОМАДСЬКІ ФУНКЦІЇ НА ПЕРШОМУ ПОВЕРСІ</p> <p>ПІШОХІД - ГОЛОВНИЙ</p> <p>"ЗЕЛЕНІ" ВУЛИЦІ, ДВОРИ І ПЛОЩІ - ЄДИНА ПІШОХІДНА ЗОНА</p> <p>"ВІДКРИТІ" ПЕРШІ ПОВЕРХИ - ЗРУЧНІСТЬ ЗА ЛЮБОЇ ПОГОДИ</p> <p>ВЕЧІРНЕ ОСВІТЛЕННЯ</p> <p>ЯКІСНЕ ДОРОЖНЄ ПОКРИТТЯ</p>
<p>5</p> <p>САНИТАРНИЙ КОМФОРТ (ЗАХИСТ ВІД ПЕРЕГРІВУ, ОПАДІВ, ВІТРУ, ШУМУ)</p> <p>БРЕСТ, БІЛАРУСЬ</p>	<p>"ЗЕЛЕНІ ШТОРИ"</p> <p>ШТУЧНІ І ПРИРОДНІ НАВИСИ</p> <p>ШТУЧНІ ВИСОКІ КЛУМБИ</p> <p>РІЗНОВИСОКІ ЗЕЛЕНІ НАСАДЖЕННЯ</p> <p>"ЗЕЛЕНІ ФАСАДИ"</p> <p>МІСЦЯ ДЛЯ ВІДПОЧИНКУ - В ГРАНИЧНІЙ ЗОНІ ПЛОЩ, ВУЛИЦЬ, СЕРЕДИНИ КВАРТАЛІВ</p>	<p>6</p> <p>ЕНЕРГОКОМФОРТ (ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ)</p> <p>ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ, ПАСИВНІ, АКТИВНІ НОВІ БУДІВЛІ</p> <p>ВІДНОВЛЮВАЛЬНІ ЕНЕРГЕТИЧНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ІНЖЕНЕРНИХ СИСТЕМ БУДІВЕЛЬ, ПРОСТОРУ</p> <p>"ЗЕЛЕНІ ФАСАДИ" І "ЗЕЛЕНІ ДАХИ" В ОЗДОБЛЕННІ НОВИХ І РЕКОНСТРУЙОВАНИХ БУДІВЕЛЬ</p>	 <p>БРЕСТ, БІЛАРУСЬ ЖИТЛОВИЙ КВАРТАЛ ПІСЛЯ РЕНОВАЦІЇ СКЛАДСЬКОЇ ТЕРИТОРІЇ. КОНЦЕПТ</p>
<p>10 КРИТЕРІЇВ</p> <p>МУЛЬТИКОМФОРТНОГО</p> <p>МІСЬКОГО АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА</p>			
<p>7</p> <p>КОГНІТИВНИЙ КОМФОРТ (ЦІКАВІСТЬ І ЗРУЧНІСТЬ ПІЗНАННЯ)</p> <p>ЗРУЧНА НАВИГАЦІЯ: ВКАЗІВНИКИ - НАПРАВЛЯЮЧІ - АКЦЕНТНІ - ДОМІНАНТНІ МІСЦЯ</p> <p>ТЕМАТИЧНІ СЦЕНАРІЇ ПІШОХІДНИХ МАРШРУТІВ</p> <p>КОРОТКІ ПЕРСПЕКТИВИ</p> <p>КАМЕРНІСТЬ ПРОСТОРІВ</p> <p>"НЕМОНОТОННІ" ФАСАДИ, ДЕТАЛІЗАЦІЯ НА РІВНІ 1-2 ПОВЕРХІВ</p> <p>МІСЦЯ ДЛЯ ВРАЖЕНЬ</p> <p>ЦІКАВИЙ МІСЬКИЙ ПЕРФОРМАНС, ОБ'ЄКТИ-ПЕРФОРМАНСИ</p> <p>М. КІЇВ, КОНЦЕПТ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ КОЛИШНЬОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ТЕРИТОРІЇ</p>	<p>8</p> <p>АДАПТАЦІЙНИЙ КОМФОРТ (ДЛЯ ВСІХ)</p> <p>БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ</p> <p>КРЕАТИВНІ МАЙДАНЧИКИ - МІСЦЯ ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ І НАВЧАННЯ</p> <p>МІСЦЯ ДЛЯ АКТИВНОГО І СПОКІЙНОГО ВІДПОЧИНКУ</p> <p>АДАПТИВНІСТЬ ПІД РІЗНОТРИВАЛИЙ МІСЬКИЙ ПЕРФОРМАНС</p> <p>МІСЬКИЙ ПРОСТР - ВІДКРИТА ГАЛЕРЕЯ МИСТЕЦТВ</p> <p>ПОСТІЙНІ І ТИМЧАСОВІ ІНСТАЛЯЦІЇ</p> <p>ЗРУЧНІСТЬ ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ</p> <p>М. БАР КОНЦЕПТ ХРАМОВОЇ ПЛОЩІ</p>		
<p>9</p> <p>УТИЛІТАРНИЙ КОМФОРТ (ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ)</p> <p>КОНЦЕПТ РИНКОВОЇ ПЛОЩІ КОЛИШНЬОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ТЕРИТОРІЇ</p>	<p>БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ</p> <p>НАПОВНЕННЯ ЗРУЧНИМИ МІСЦЯМИ ДЛЯ ТРИВАЛОГО ПЕРЕБУВАННЯ</p> <p>ВІДКРИТІ ВІТРИНИ (ВІКНА "В ПІДЛОГУ")</p> <p>ВІДКРИТІ ПЕРШІ ПОВЕРХИ</p> <p>ПРОДОВЖЕННЯ ФУНКЦІЇ БУДІВЛІ НА ТЕРИТОРІЮ ПРОСТОРУ ПЕРЕД НЕЮ</p> <p>"ЖИВИЙ" ПРОСТІР (ПОСТІЙНИЙ + ПЕРІОДИЧНИЙ ТРИВАЛИЙ + РАЗОВИЙ КОРОТКОЧАСНИЙ МІСЬКИЙ ПЕРФОРМАНС)</p>	 <p>М. БАР КОНЦЕПТ РИНКОВОЇ ПЛОЩІ</p>	<p>10</p> <p>ЕМОЦІЙНИЙ КОМФОРТ</p> <p>ВПЛИВ НА АСОЦІАТИВНУ ПАМ'ЯТЬ - ПОЗИТИВНІ ЕМОЦІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПЕВНИМ МІСЦЕМ, СУМАРНИЙ ВПЛИВ ПОПЕРЕДНІХ ДЕВ'ЯТИ КРИТЕРІЇВ</p> <p>АКТИВНИЙ І ЦІКАВИЙ МІСЬКИЙ ПЕРФОРМАНС</p> <p>+</p> <p>АТРАКТИВНІ ОБ'ЄКТИ-ПЕРФОРМАНСИ</p> <p>+</p> <p>"ДРУЖНІ МІСЦЯ" І МІСЦЯ ДЛЯ ВРАЖЕНЬ</p>

Рис. 1. Мультикомфортне міське архітектурне середовище

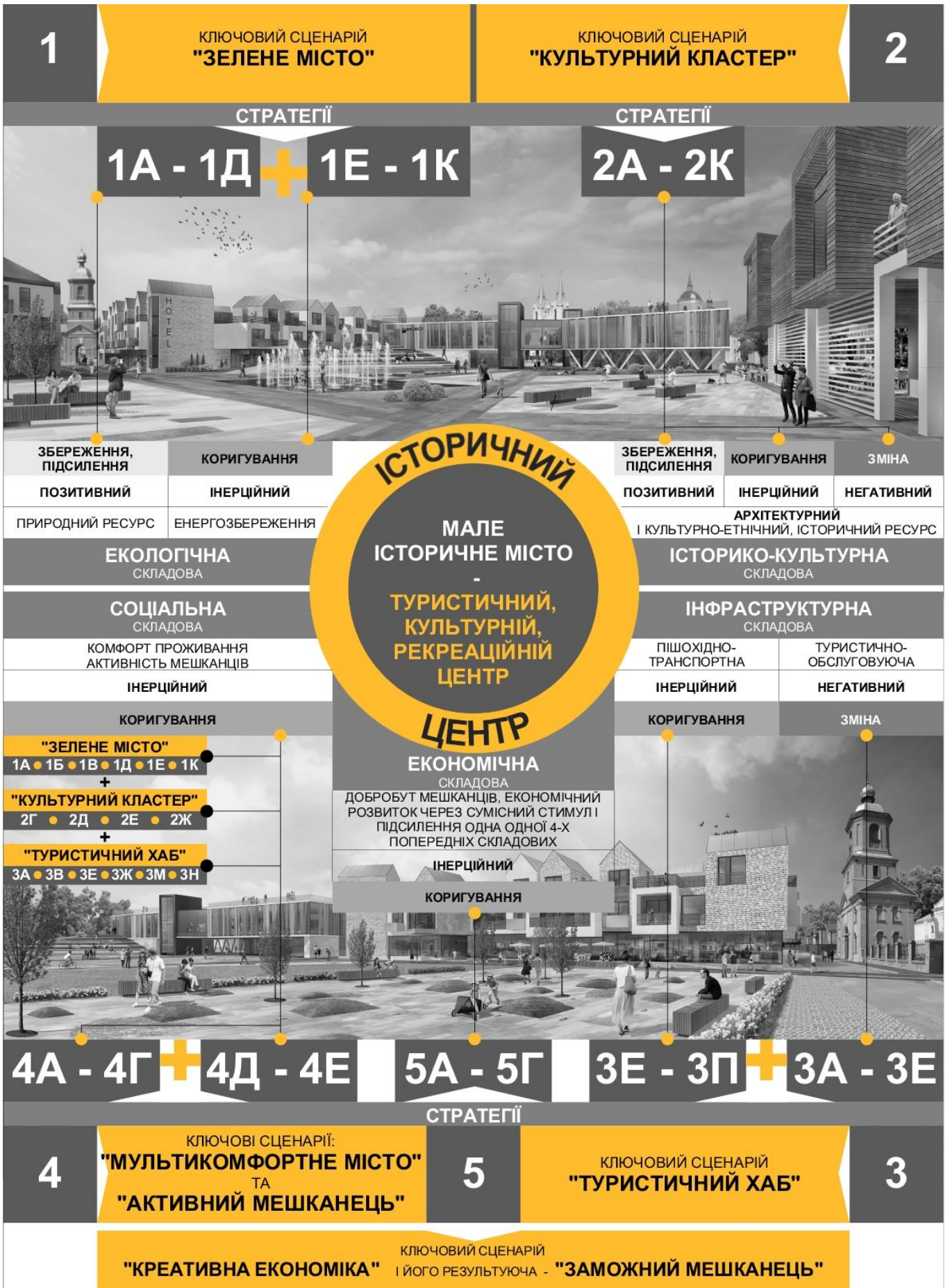

Рис. 2. Стратегічна модель комплексного процесу РРТ історичних центрів малих міст

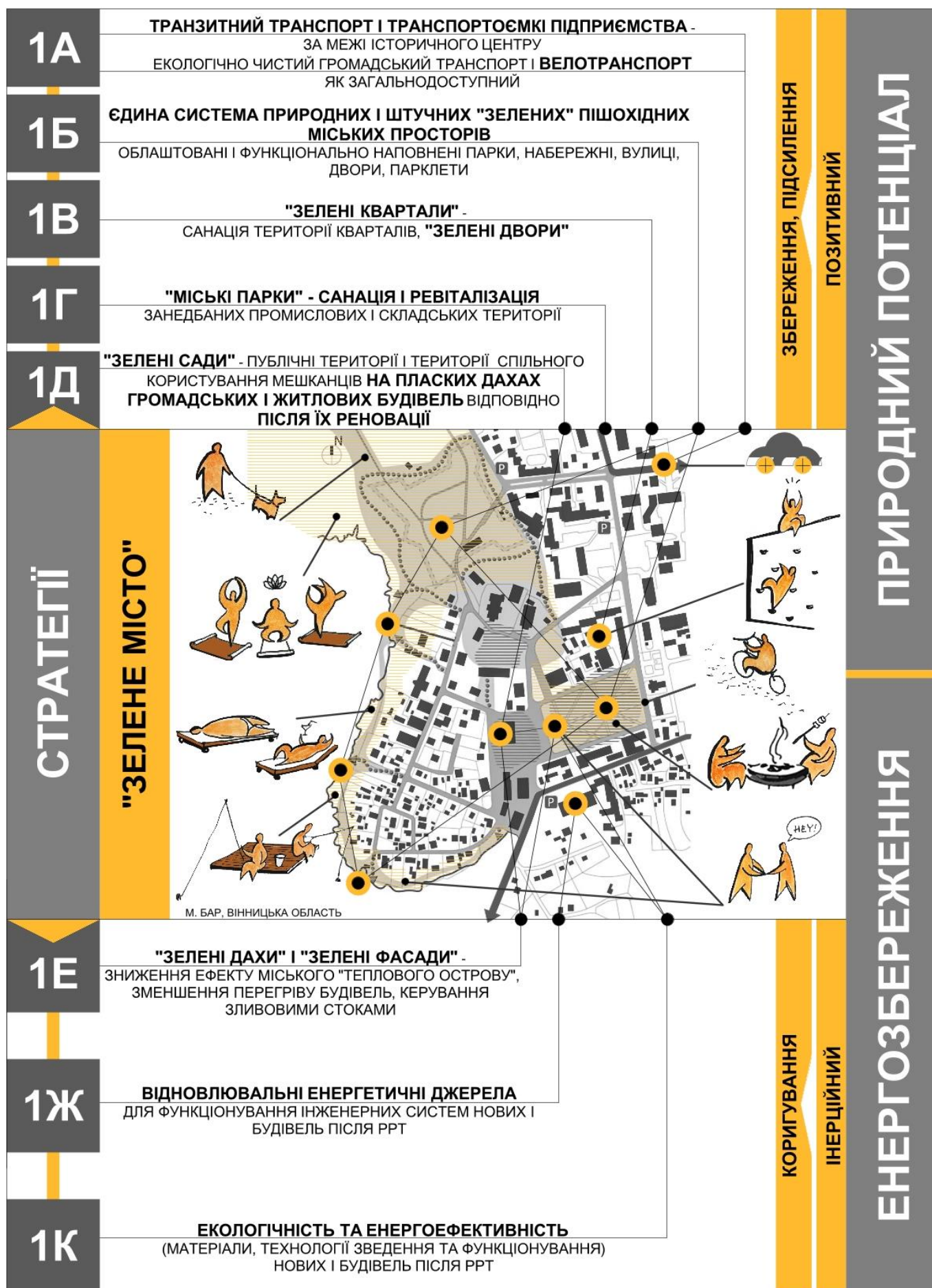

Рис. 3. Стратегії розвитку екологічної складової

Рис. 4. Стратегії розвитку історико-культурної і інфраструктурної складової

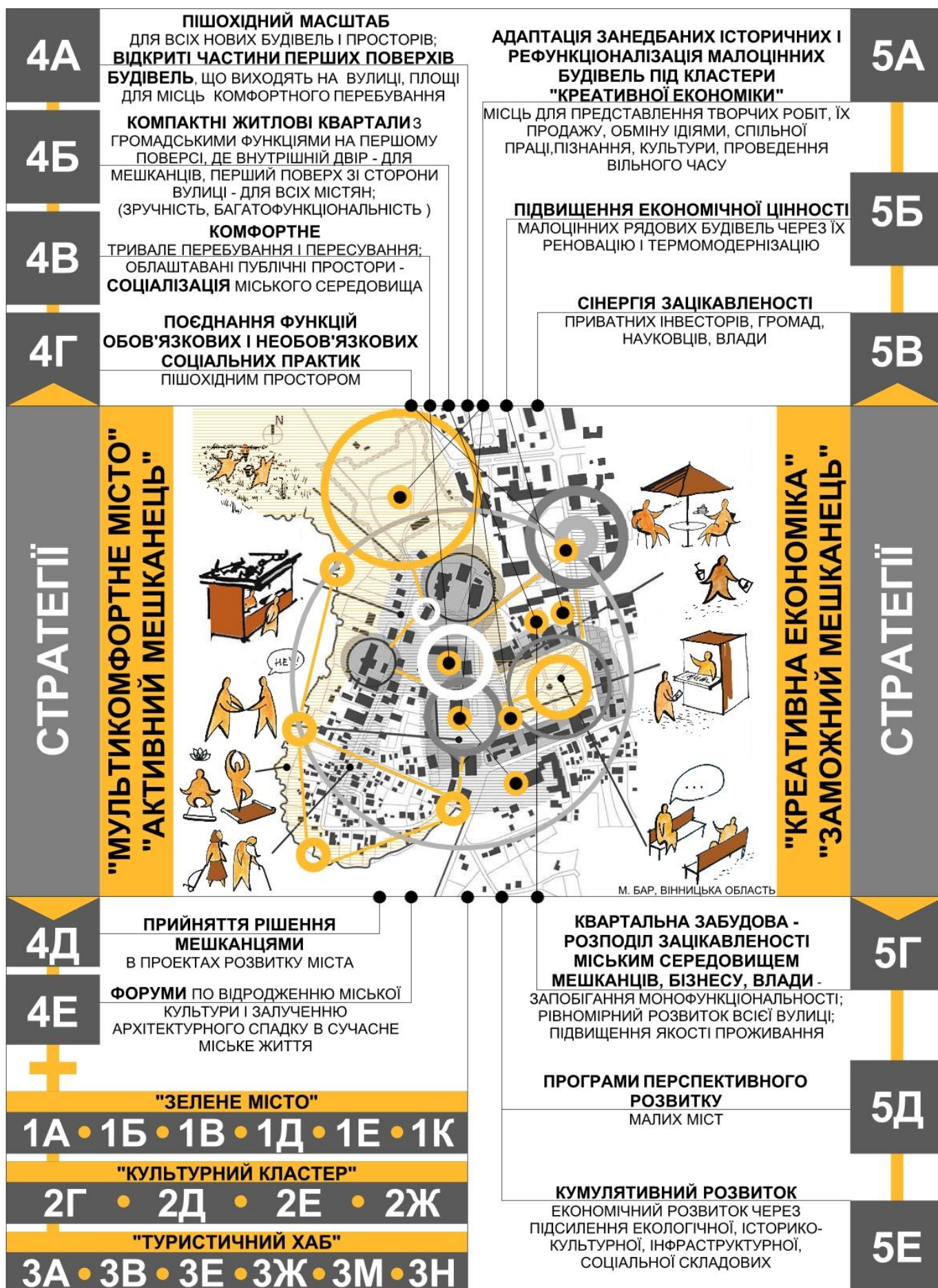

Рис. 5. Стратегії розвитку соціальної і економічної складової

Рис. 6. Методологічна модель комплексного процесу РРТ історичних центрів

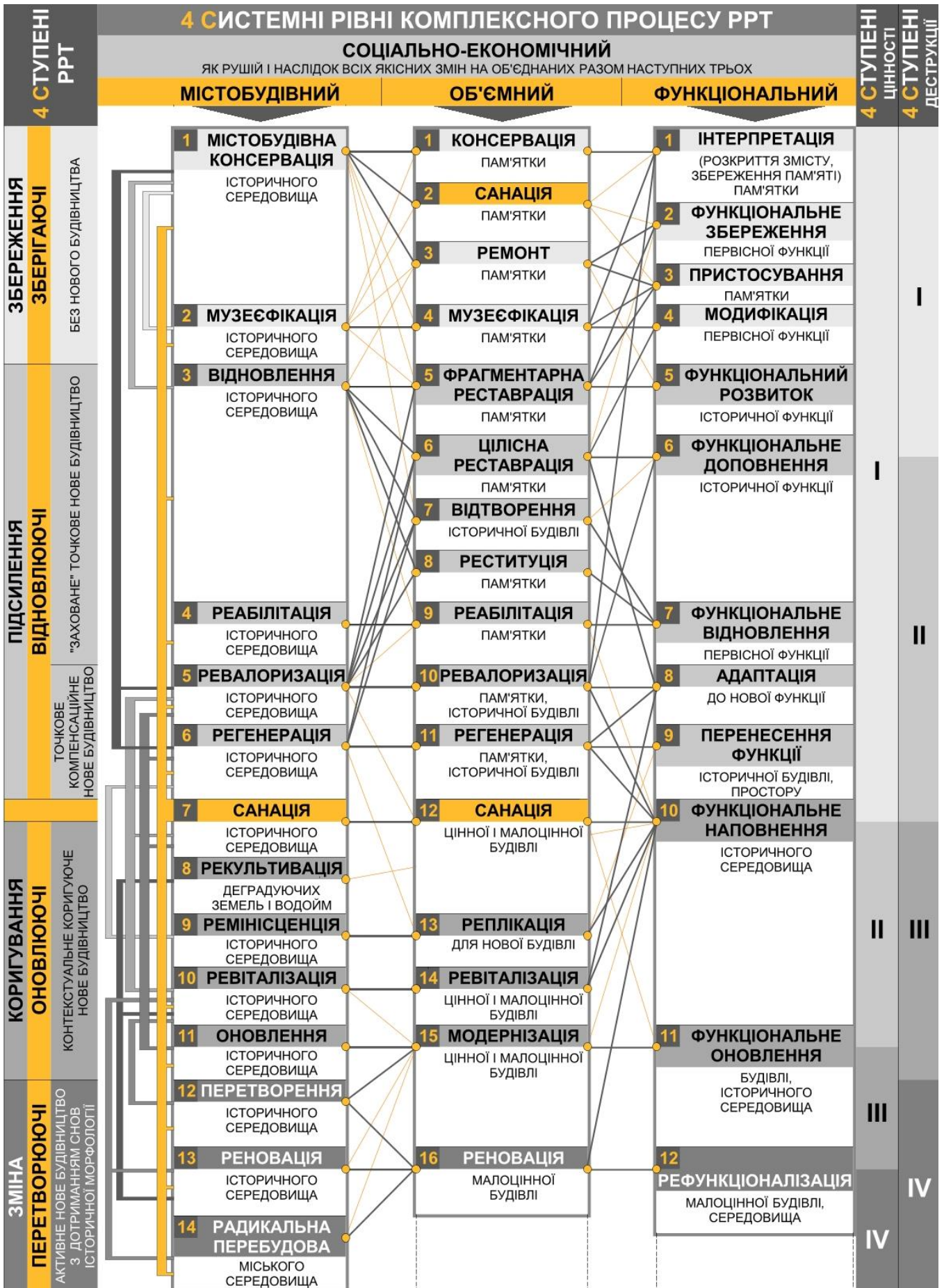

Рис. 7. Дискретний комплекс методів РРТ «4С»

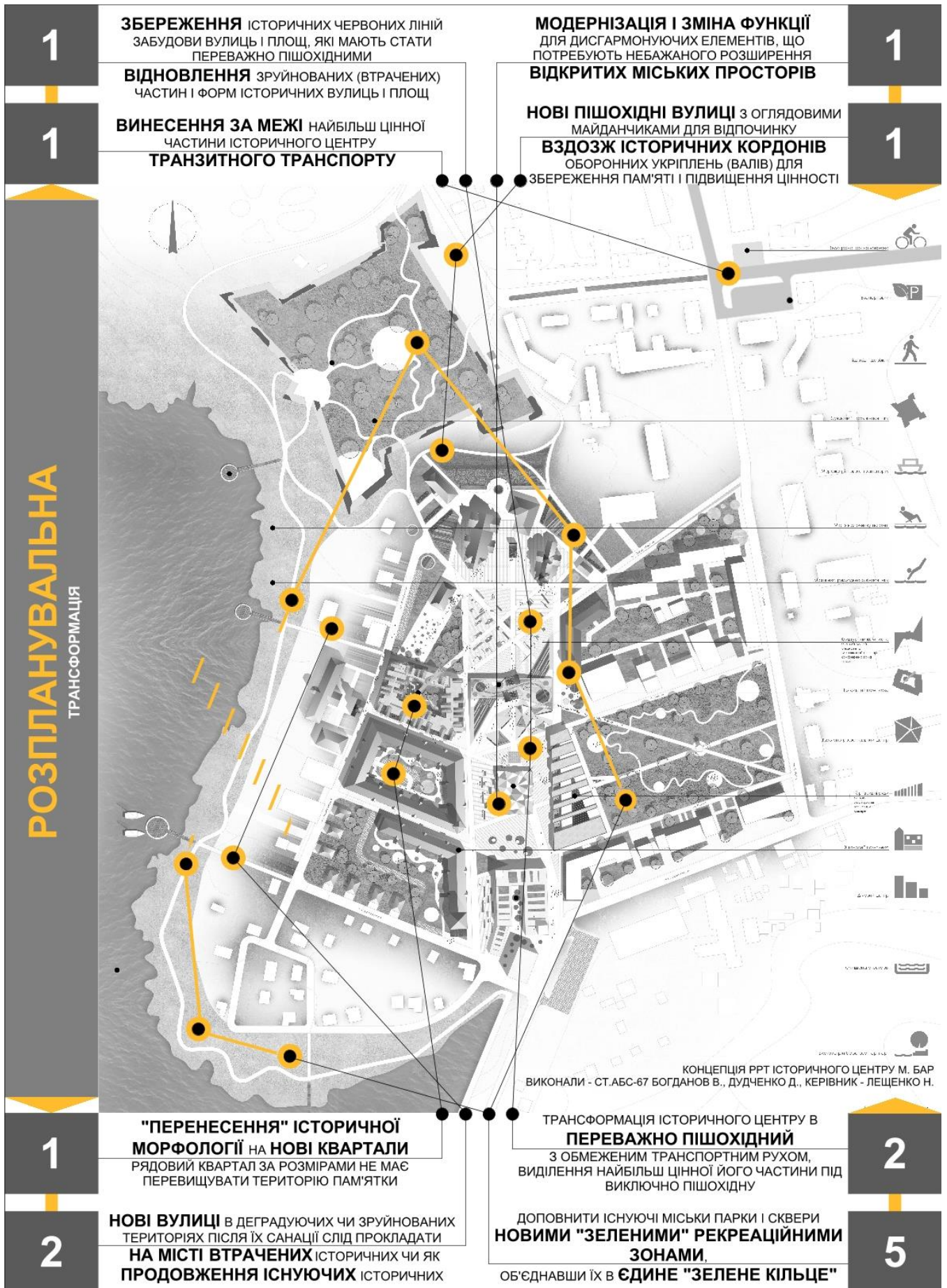

Рис. 8. Рекомендації щодо розпланувальної трансформації історичних центрів

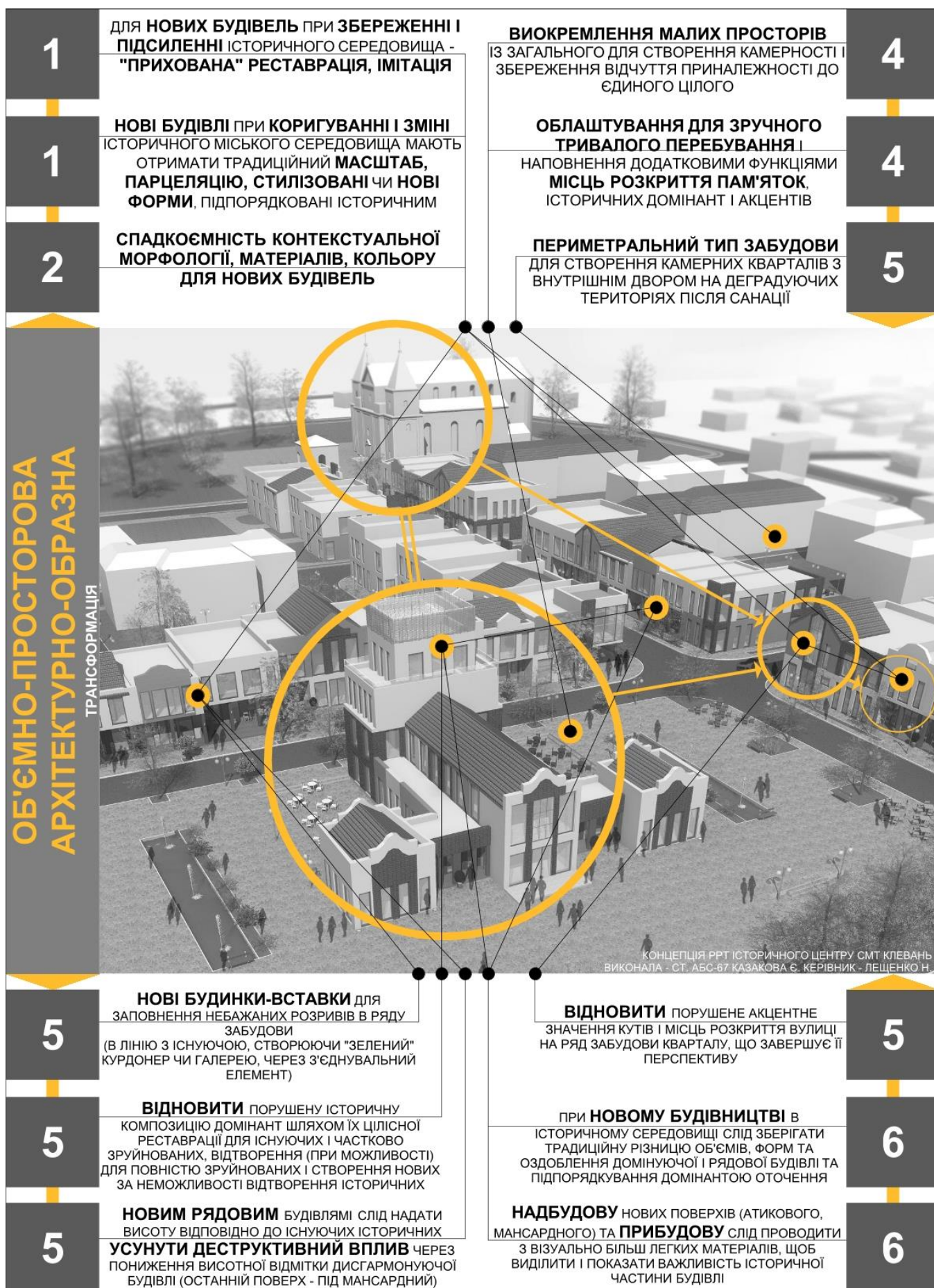

Рис. 9. Рекомендації щодо об'ємно-просторової і архітектурно-образної трансформацій

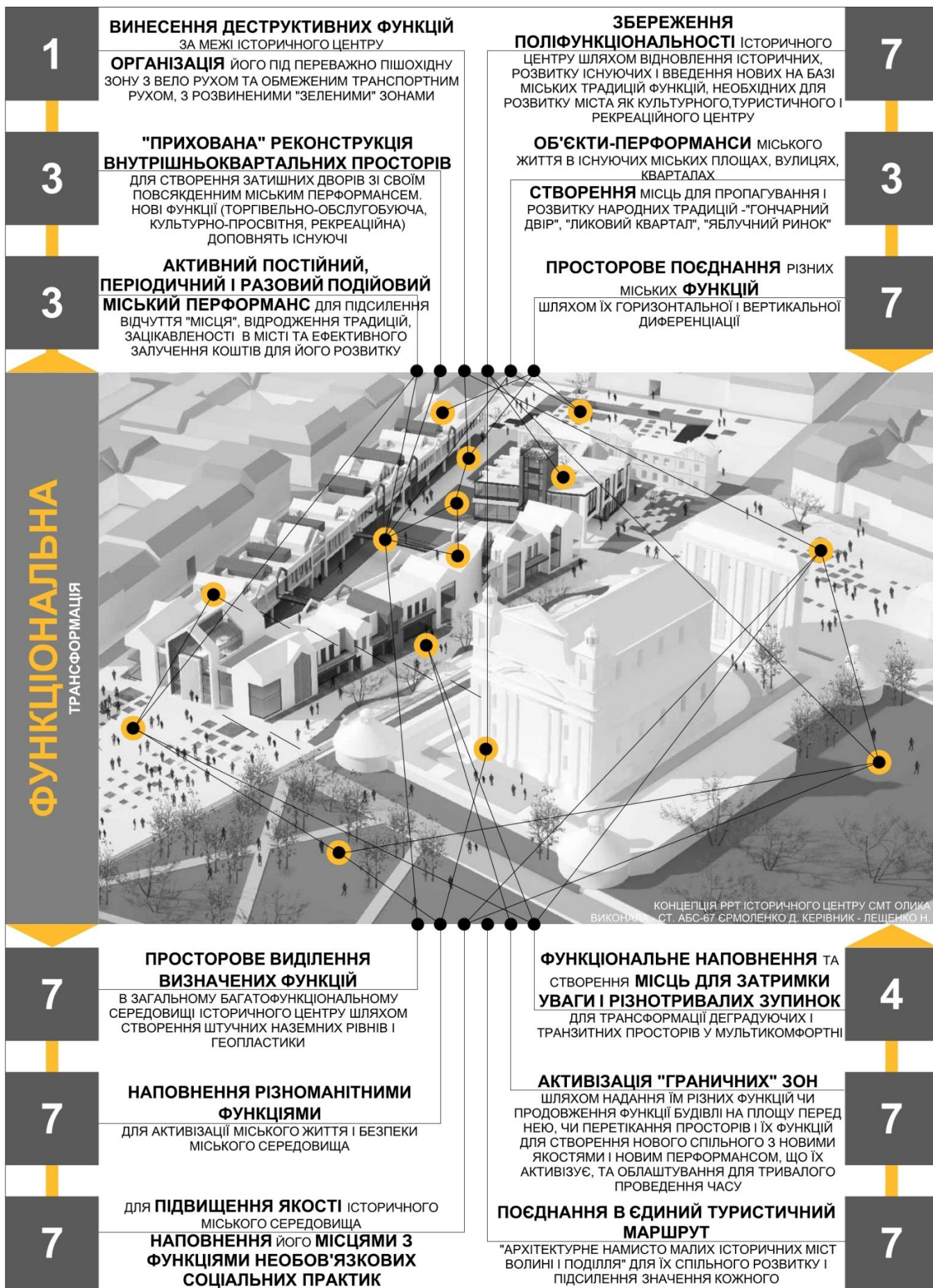

Рис. 10. Рекомендації щодо функціональної трансформації історичних центрів